

Tihana Luetić

ŠIME LJUBIĆ KAO UPRAVITELJ ZEMALJSKOGA NARODNOG MUZEJA U ZAGREBU OD 1867. DO 1878. GODINE

Tihana Luetić
Odsjek za povijesne znanosti
ZPDZ HAZU
Zagreb

UDK 930.85(497.5)"18";
069:902/904
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 30.3.2001.
Prihvaćeno: 10.10.2001.

Rad prikazuje djelovanje Šime Ljubića kao upravitelja u Zemaljskom narodnom muzeju u Zagrebu u razdoblju dok je Jugoslavenska akademija upravljala muzejom (1867.-1878.). Oslanjajući se najvećim dijelom na službenu korespondenciju iz Arhiva HAZU i Arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu, autorica nastoji rekonstruirati Ljubićev znanstveni i administrativni rad u arheološkom odjelu muzeja i njegov izbor na određene muzejske funkcije, odnose s muzejskim osobljem te svakodnevn život u muzeju.

Ključne riječi: Šime Ljubić, Narodni muzej, arheologija, kulturna povijest, XIX. stoljeće

U ovom radu se govori o djelatnosti Šime Ljubića kao upravitelja Zemaljskoga narodnog muzeja u Zagrebu u razdoblju od 1867. do 1878., tj. u doba dok je njime upravljala Jugoslavenska akademija. Ljubić je bio u Muzeju najprije kao pristav,¹ a zatim kao čuvar (kustos) i ravnatelj od 1867. pa sve do svoga umirovljenja 1892. U radu se obrađuje samo prvo razdoblje njegova upravljanja Muzejom s posebnim osvrtom na arheološki odjel Narodnog muzeja.²

Rad je nastao na temelju građe iz Arhiva HAZU³ i Arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu,⁴ te novina i časopisa iz tog razdoblja, dakako, uz veliku pomoć dosad objav-

¹ Riječ "pristav" označuje pomoćnika u različitim strukama i zvanjima (V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, sv. I., Zagreb 1908., str. 1149. Vidi i V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1991., str. 553). U muzejskim institucijama u Hrvatskoj u 19. st. pristavi su bili stručne osobe u pojedinim muzejskim odjelima koje su bile podređene muzejskom kustosu (čuvaru).

² Ostali odjeli Muzeja imali su svoje pristave, Špiru Brusinu, a zatim i Gjuru Pilara koji su sami vodili stručne poslove svojih prirodoslovnih odjela, a bili su pod Ljubićevom vrhovnom upravom.

³ U radu je korištena građa iz Arhiva HAZU, fond: registratura Akademije (dalje u tekstu: AHZU-R). Tu se nalazi sva službena korespondencija Ljubića, Akademije i vlade vezana uz poslove muzeja.

⁴ Iz Arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu (dalje u tekstu: AAM) korišteni su dokumenti vezani uz Ljubićevo djelovanje u Muzeju u navedenom razdoblju. To su također dokumenti službene naravi kao i u Akademijinu

ljenih radova o njemu.⁵ Budući da se osobna Ljubićeva ostavština nalazi u Državnom arhivu u Zadru, ona u ovom radu nije korištena.⁶

I.

Radi boljeg razumijevanja Ljubićeva djelovanja u tim pionirskim danima Narodnog muzeja valja najprije nešto reći o prilikama u kojima su se znanstvene i kulturne institucije razvijale u to nestabilno poslijenagodbeno doba u Banskoj Hrvatskoj, a onda i o ulozima i cilju društveno-humanističkih znanosti u to doba. Ta važna tema zaslužuje zasluzno posebno rad, ali ovdje ćemo o tome reći onoliko koliko držimo da je potrebno za razumijevanje Ljubićeva djelovanja.

Materijalni uvjeti koji su u uskoj vezi s političkim prilikama za razvoj kulturnih i znanstvenih ustanova kakav je bio Narodni muzej, nisu bili obećavajući. Muzej i ostale

arhivu, s tim da se ovdje nalazi čitav niz koncepata ali i nekih privatnih pisama te puno građe za kasnije razdoblje kad Muzej više nije pod Akademijom. Dokumenti su složeni po kutijama a unutar njih po fasciklima različite tematike. Ovdje posebno želim zahvaliti dr. Ivanu Mirniku i ostalom osoblju Arheološkog muzeja na pomoći i ljubaznosti.

⁵ Najcjelovitije prikaze Ljubićeva života i djela dali su pisac njegova opširnog nekrologa Tadija Smičiklas (*Život i djela Šime Ljubića, Ljetopis JAZU za god. 1897.*, sv. XII, Zagreb 1898., str. 150-243), zatim Stjepan Antoljak koji u svom prikazu hrvatske historiografije daje detaljan pregled Ljubićeva djelovanja na polju historije, izdavanja izvora i arheologije (*Hrvatska historiografija do 1918.*, knj. II., Zagreb 1992., str. 40-76) te Ivan Pederin koji u svom radu donosi zanimljive teze o ideološkoj podlozi njegova djelovanja (*Život i ideološki sadržaj u djelu Šime Ljubića, Croatica Christiana Periodica*, 16/1992., br. 29, str. 85-125). Ljubićeve biografske podatke možemo pronaći i u nizu kraćih radova o njemu, nastalih ubrzo nakon njegove smrti, od kojih su većina nekrolozi (J. Brunšmid, Prof. Šime Ljubić, *Vjesnik hrvatskog arheološkog društva*, NS, 2/1896.-1897., str. 130-132; F. Bulić, Prof. D. Šime Ljubić, *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, 19/1896., II/12, str. 180-185; T. Smičiklas, Uspomeni Šime Ljubića, *Vienac*, 28/1896., br. 43, str. 673-674; Z. Kveder, Šime Ljubić, *Školski vjesnik*, 3/1896., str. 785-788; A. Jutronic, Š. Ljubić, *Slovanski svet*, 10/1897., br. 2, str. 26; I. Steklasa, Šime Ljubić, hrvaški zgodovinar, *Dom in svet*, 12/1899., br. 19, str. 594-597, br. 20, str. 627-630; Nekrolog - prof. Don Simeon Ljubić, *Starohrvatska prosvjeta*, 2/1896.). Od ostalih autora koji su se bavili njegovim arheološkim djelovanjem i njime općenito treba spomenuti: L. Mrazović, Prof. Šime Ljubić, *Vienac*, 7/1875., br. 49, str. 793, br. 50, str. 822-824, br. 51, str. 837-839, br. 52, str. 853-856; I. Kršnjavi, More. Egoizam i altruizam. Ljubić, *Narodne novine*, 65/1899., br. 8; S. Gunjača, Šime Ljubić i kninski starohrvatski spomenici, *Obzor*, 75/1934., br. 77; M. Šenoa, Sjećanja na Šimu Ljubića ravnatelja Arheološkog muzeja, *Jutarnji list*, 22/1933., br. 7536, str. 19-20; i F. Politeo, Galerija jugoslavenskih numizmatičara. Šime Ljubić, *Numizmatičar*, 1935., br. 2, str. 37-40. U novije doba su o Ljubiću pisali i Š. Batović, Šime Ljubić, *Zadarska smotra*, 41/1992., br. 6, str. 244-248; M. Zaninović, Don Šime Ljubić nakon 100 godina, predgovor prijevoda Ljubićevog djela "Faria - Stari Grad a ne Hvar", Stari Grad 1996., str. 6-10; Šime Ljubić - utemeljitelj Hrvatskoga arheološkog društva, *Izdanja Hrvatskog arheološkoga društva*, sv. 6, Zagreb, 1981., str. 29-39; Antička arheologija u Hrvatskoj, *Opuscula archaeologica*, 11-12, Zagreb, 1987., 9-11; Uz stotu obljetnicu smrti don Šime Ljubića, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 28/1996., br. 2, str. 56-58 i A. Rendić-Miočević, Don Šime Ljubić - idejni začetnik i osnivač Hrvatskog arheološkog društva i ravnatelj Narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu, predgovor prijevoda Ljubićeva djela "Faria - Stari Grad a ne Hvar", Stari Grad 1996., str. 11-15.

⁶ U zadarskom Državnom arhivu Ljubićeva ostavština nalazi se u fondu: Arhivi privatnih obitelji i osoba (grupa VIII), ostavština Šime Ljubića. O Ljubićevoj rukopisnoj ostavštini vidi: N. Čolak, Inventar rukopisne ostavštine Šime Ljubića, *Arhivski vjesnik*, 1961.-1962., br. 4-5, str. 225-262.

zavode proglašene "zemaljskima" trebala je najvećim dijelom financirati država, što, međutim, nije u onakvim prilikama bilo izdašno i redovito. U Mažuranićevo doba, iako je izdvajanje za kulturu i znanost i dalje ostalo vrlo skromno, bilo je "ipak redovitije". "Borba s nevoljom materijalnom", s kojom će se Ljubić hrvati na svakom svom koraku, "bila je uzrok što se potpore kulturnim ustanovama nisu mogle povisiti prema rastućim potrebama. Ipak je u onim danima prevladalo geslo 'ta ne živi čovjek samo o kruhu !!!'"⁷

Unatoč relativno lošim materijalnim uvjetima, entuzijazam kulturne i znanstvene elite bio je na vrhuncu. Integracija hrvatske nacije još nije bila završena te se i dalje trebalo djelovati u smislu "narodne znanosti" na obrazovanje širih slojeva i na taj način poticati nacionalno osvješćivanje. Jugoslavenska akademija, koja je sebe uzimala za "gojenče celoga naroda", a pod kojom je bio i Narodni muzej, proklamirala je upravo te ciljeve znanosti, posebno jezikoslovlja, književnosti, povijesti, arheologije i sl.⁸

Međutim, modernizacijski val koji je zahvatio Hrvatsku nakon razdoblja neoapsolutizma, a kulminirao sedamdesetih i osamdesetih godina 19. st., oblikovao je i tadašnje shvaćanje o znanosti. Iako se još uvijek ističe "da se neće gojiti znanost u pravcu idealnom, nego obzirom na potrebe i korist našega naroda i naše domovine", ipak se može uočiti zahtjev za "poznanstvenjenjem" znanosti i prihvaćanjem najnovijih znanstvenih dostignuća iz razvijenijih zemalja. "Narod slovjenski (...) je (...) pripravan uciepiti mladicu sa stabla romanske i germanske prosvjete u svoje mlado, nu granato i bujno stablo" dok će "akademija prisvojiti si svaki napredak znanosti, izvojevao se on ma u kojoj zemlji".⁹

Upravo zahtjev za profesionalizacijom, za potiskivanjem diletantizma i postizanjem "evropske estetske ili stručne razine" novost je tog vremena.¹⁰ Još uvijek je to pragmatična, odgojna znanost, ali na višoj stručnoj razini.

Takva shvaćanja slijedio je i Šime Ljubić, koji je nakon izbora za pravog člana Akademije¹¹ i dolaska u Zagreb bio zapravo na izvoristu novih strujanja i novih ideja u smislu kojih je i počeo djelovati u Narodnom muzeju.

Govoreći o važnosti arheologije Ljubić ističe da se "napokon pripoznalo, da arheologija pruža najčvrstije i najsigurnije temelje za upoznavanje prošlosti, ma iz koga ju glediš-

⁷ M. Gross - A. Szabo, *Prema hrvatskom građanskom društvu*, Zagreb 1992., str. 527.

⁸ Govor predsjednika dr. Franje Račkoga na prvoj svečanoj sjednici Akademije održanoj 28. srpnja 1867., *Rad JAZU I*, Zagreb 1867., str. 49-50. Cijeli govor (str. 44-53) je razmišljanje F. Račkoga o razvoju znanosti kod Južnih Slavena i o zadaćama novoosnovane Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

⁹ Isto, str. 45, 49 i 51.

¹⁰ M. Gross - A. Szabo, n. dj., str. 572.

¹¹ Nakon što su stigla potvrđena pravila Akademije 1866., "sabor se požuri, da izabere prvih šesnaest akademika. (...) Među njima bio je i Šime Ljubić. (...) Ljubića preporučaše najviše Franjo Rački koji je s udivljenjem gledao (...) njegove zbirke iz mletačkoga arhiva." (T. Smičiklas, n. dj., str. 191). Detaljnije o Ljubićevoj izboru za člana Akademije, o okolnostima koje su dovele do njegova izbora vidi: S. Antoljak, n. dj., str. 49; I. Pederin, n. dj., str. 111; K. Milutinović, Jugoslavenska akademija i dalmatinski preporoditelji, *Mogućnosti*, 10/1963., br. 7, str. 768-769, 774-775.

ta smatrao; da ona obilno razjasnuje i u prave granice steže, što nam ustmena i pisana predaja nedostatno ili tamno, a velečesto krivo ili stranački prenijela ili zabilježila." "Toga", drži on, "veoma treba, pošto kod starih pisaca našim zemljama jedva spomena, te i ono malo, što je, umjetno izopačeno (...). Treba nam upravo temelja, na kojih ćemo čvrsto graditi znanje naše prošlosti." Ta se važnost arheologije kod "prosvjetnih država" već uočila pa u "najmanjih gradovima za tu znanost dižu se pri višjih školama posebne stolice, javne i sukromne sbirke; dnevice rastu društva i akademije, drže se užji i međunarodni sastanci i za pojedine arheol. struke, šalju se svestrano uz neizmjerne trošak vještaci, da starine ispituju...".¹²

Mišljenje o arheologiji kao struci koja mora "pospješiti nauku narodne poviesti" dijeli i Ivan Kukuljević. I on drži da se mora "priznati ogromna važnost nauke starinarstva za svaki narod, koj hoće da ima dobro pisanu narodnu poviest; jer se savršeno poznavanje poviesti naroda ni pomisliti nemože bez potankoga poznavanja nauke starinarstva".¹³

Ta je arheološka znanost u drugoj polovici 19. st. u Banskoj Hrvatskoj djelovala preko nekoliko institucija čije se djelovanje u svemu poklapalo s općim shvaćanjima o "narodnoj znanosti".

Društvo za jugoslavensku poviestnicu i starine, osnovano u Zagrebu 1850. imalo je za glavni cilj "iztraživanje, otkrivanje, sakupljanje i čuvanje starina, i stvari, koje se na život i historiju našeg naroda protežu". Društvo će "iz sve snage nastojati, da iznese na vidjelo i da sačuva od propasti sve izvore povjestnice jugoslavenske, te da ovako položi temelj kritičkomu obradivanju historije našega naroda".¹⁴ Jedan od glavnih osnivača tog društva, Ivan Kukuljević, kad govori o njegovu djelovanju, jasno će reći da je ono "u narodu probudilo ljubav za poviest i starine, (...) ojačalo samosvjest narodnu".¹⁵

To će društvo 1878. suziti svoju djelatnost samo na područje arheologije i promijeniti ime u Hrvatsko arheološko društvo,¹⁶ a svrha će mu biti "iztraživanje, otkrivanje, sakupljanje i čuvanje starina i stvari, koje se na život i historiju našeg naroda i naše zemlje protežu".¹⁷ To društvo pokrenulo je 1879. i svoj organ *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva* "komu je zadaća buditi ljubav za arheološku znanost ne samo starije dobe naše domovine, nego i one važnije za narod, naime hrvatske od VII do XVI stoljeća." List se

¹² *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva*, 1/1879., br. 1, str. 5.

¹³ Iz govora Ivana Kukuljevića na prvoj glavnoj skupštini Hrvatskoga arheološkoga društva održanoj 30. studenog 1879. u: Izvješće hrvatskoga arheološkoga društva za godinu 1879., *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva*, 1/1879., br. 4, str. 2.

¹⁴ *Vienac*, 10/1878., br. 27, str. 433.

¹⁵ *Vienac*, 10/1878., br. 25, str. 407-408.

¹⁶ O Društvu za jugoslavensku poviestnicu i starine i Hrvatskom arheološkom društvu vidi opširnije: I. Mirnik, "Društvo za poviestnicu i starine jugoslavenske" i Hrvatsko arheološko društvo, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Zagreb, 1987., br. 1, str. 47-49.

¹⁷ *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva*, 1/1879., br. 1, str. 34.

preporuča "svim onim u našoj zemlji, kojim je do proslavljenja svoje otačbine, do narodne prosvjete, do sjajnije budućnosti i do svoga ponosa".¹⁸

Osim tih društava, u Zagrebu će od 1846. djelovati i Narodni muzej. Inicijativu za osnivanje muzeja dao je Ljudevit Gaj još 1829., ali se početak njegova djelovanja usko veže s Gospodarskim društvom i kupnjom palače grofa Draškovića u Opatičkoj ulici 1846., u koju će biti smješteni svi do tada darovani predmeti za Narodni muzej. On je u svom sklopu imao i arheološki odjel.¹⁹ Muzej je u preporodnom razdoblju imao odgojno-obrazovnu ulogu, kao i druge ustanove koje su se bavile poviješću i ostalim znanostima nužnim za poticanje narodne svijesti.²⁰

U drugoj polovici 19. st. taj "narodni hram" trebao je predstavljati "vjernu sliku kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije" te je morao biti ustanova kakvu "zahtjeva nauka i zahtjeva naša domovina". Takav stav o funkciji muzeja iznijela je Akademija u svom proglašenju u svibnju 1868.²¹

Sličan stav o tome ima i intelektualna javnost u to doba. Za nju je muzej "posvetno mjesto" u kojemu se "zrcali prošlost pojedinih naroda", a "narod hrvatski u svom narodnom ponosu te s ljubavi k napredku i prosvjeti ni u tom pogledu nije htjeo ostati zanemaren".²²

O funkciji arheološkog odjela Narodnog muzeja sam će Ljubić reći: "...glavna zadaća naša trebala bi se sastojati u tom, da se ovaj zavod što više moguće obogati i popuni bar u onih strukah, kojim se nalazi zastupaoca u našoj zemlji u izobilju, da nam tako isti zavod dade u svoje vrieme pravu i obširnu sliku ovdješnje i svakojake a navlastito narodne prošlosti; da tudjin dodje ovamo učiti naše stvari, a ne da mi budemo prisiljeni naše stvari u tudjina učiti".²³

Pred Ljubićem je, dakle, stajao dvostruki izazov: stvoriti od muzeja stručnu, znanstvenu ali i za narod obrazovnu instituciju. Koliko je u tome uspio, nastojat ćemo pokazati u ovom radu.

¹⁸ *Narodni list*, 14/1879., 15. veljače 1879., str. 27-28.

¹⁹ O razvoju Muzeja od 1846. do Ljubićeva vremena i njegovim vezama s Društvom za jugoslavensku povijestnicu i starine vidi: E. Jurdana, *Naš museum - Narodni muzej u Zagrebu od 1846. do 1873. godine*, *Naš museum*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog prigodom proslave 150 godina od utemeljenja Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu 1846.-1996. (dalje u tekstu: *Naš museum*), Zagreb 1998., str. 70-74. Vidi i radove u istom zborniku: J. Kolanović, *Kontinuitet u stvaranju hrvatskih nacionalnih ustanova kulture*, str. 17-26; A. Szabo, *Osnivanje i razvoj Narodnog muzeja u Zagrebu između 1846. i 1873. godine*, str. 27-40.

²⁰ J. Kolanović, n. dj., str. 18.

²¹ Proglas jugosl. akademije u poslu nar. zemalj. muzeja 1. svibnja 1868., AHAZU-R, 109/1868. Taj proglas objavljen je i u tadašnjim dnevnim novinama i časopisima: *Narodne novine*, 34/1868., br. 120, *Novi Pozor*, 2/1868., br. 212; *Dragoljub* 2/1868., br. 30; *Viestnik narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu za godinu 1870.* (dalje u tekstu: *VNZM*) itd. O tom proglašenju vidi: A. Szabo, n. dj., str. 35.

²² Nepotpisani članak *Narodni muzej*, *Dragoljub*, 2/1868., br. 30, str. 476.

²³ AHAZU-R, 13/1871.

II.

Vladarevom potvrdom pravila Narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu od 4. ožujka 1866. "narodni muzej u Zagrebu (...) stoji pod zaštitom sabora i pod upravom akademije jugoslavenske".²⁴ Narodni muzej time postaje zemaljski zavod. Dijeli se na "prirodoslovni i starinarski razdiel" koji imaju svaki svoga pristava, a za cijeli Muzej treba se izabrati i "čuvar (custos) kano glava i ravnatelj cieloga zavoda". Svi oni biraju se putem natječaja koji mora raspisati Akademija.²⁵

Prijašnji upravitelji Narodnog muzeja bili su, po Ljubićevu mišljenju, entuzijasti ali amateri, te nisu bili obrazovani za posao koji su radili. "Taj čuvar pako nije ni dorasao bio svim muzejalnim potrebam; a pošto mu manjkalo znanja (...) skrbio se samo za ono, što je sam barem ponješto znao, a ostalo je zanemarao" te konačno Akademija, piše Ljubić u svom prvom izvještaju Akademiji, "imenuje za razne muzejalne struke sposobno osoblje sustavno naobraženo".²⁶

Prema uvjetima Akademijina natječaja, koji je trajao od 4. rujna do 20. listopada 1867., za mjesto čuvara i pristava, uz poznavanje hrvatskoga jezika tražila se i potvrda o stručnosti. Natjecatelji su trebali dokazati "sustavno znanje bud prirodoslovne bud starinarske struke".²⁷

Među devet natjecatelja prijavljenih na natječaj nalazimo i Ljubića. Ljubićeva molba za ovaj natječaj, nažalost, nije sačuvana ali kao svjedočanstvo o njegovim kvalifikacijama sasvim dobro služi njegova molba za mjesto muzejskog čuvara iz 1869. godine, s obzirom na to da se u međuvremenu njegove kvalifikacije nisu promijenile. O svojim, nesumnjivo zavidnim, kvalifikacijama Ljubić piše: "U Beču izučio je pri c. kr. sveučilištu po najnovijih propisih tečaj za sveobću povjest, i uz slied položena izpita bio potvrđen učiteljem povjestničko - zemljopisne struke za cielu gimnaziju. Akoprem povjestnički predmet zauzima i arkeologički, podpisani je ipak u isto doba polazio napose i c. kr. dvorski Muzej, i predavanja, koja je tu držao ondješnji ravnatelj Prof. Arneth, da se tako ne samo znanstveno nego i praktično uputi u poznavanje i poredjivanje starina. Suvremeno je slušao i onda stoprv zametnuta starodiplomatička predavanja g. Prof. Sickela i svakdano malo ne polazio c. kr. dvorski tajni arkiv i dv. Knjižnicu".²⁸ Toliko Ljubić o svome obrazovanju.

Koliko je kvalitetno to njegovo obrazovanje bilo pokazat će njegov rad, mada je već Smičiklas držao da "nije u ono doba niti na bečkom univerzitetu bila ova struka gojena

²⁴ § 1. pravila narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu, VNZM, str. 18.

²⁵ Pravila narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu, VNZM, str. 18-19.

²⁶ AHAZU-R, 11/1869.

²⁷ AHAZU-R, 62/1867. Natječaji su objavljeni i u dnevnom tisku (*Narodne novine*, 42/1867, br. 204, *Agramer Zeitung*, 42/1867, br. 230 i *Wiener Zeitung*, rujna 1867., br. 211).

²⁸ AHAZU-R, 59/1869.

niti tako, kako je danas i na manjim univerzitetima. Seminari su bili tek u zametku. (...) Profesora arkeologije još ne ima...".²⁹

U toj istoj molbi Ljubić nabraja još svoje dotadašnje poslove u arheološkoj struci, priznanja i svoje radove s tog područja koji pokazuju da je bio cijenjen i od najeminentnijih stručnjaka toga doba. "Osim tako sustavno izučenoga arheološkoga predmeta potpisani već se iz prve mladosti sav posvetio tomu nauku", misleći pri tome na svoja prva još amaterska istraživanja na rodnome Hvaru. "Već počem od 1844. mnogo je sastavaka izdao u domaćih časopisih, a nešto i u rimskom arheološkoga zavoda i u bečkom c. Akademije (...) te njegove radnje zadobile su mu priznanje i visoke vlade i naroda i vještaka. (...) C. kr. bečko ministarstvo svojim dopisom od 21 kolovoza 1858 (...) naimenovalo ga je pravim čuvarom c. kr. Muzeja solinskoga u Spljetu,³⁰ C. kr. Komisija bečka za uzdržavanje i iztraživanje starina u Austriji povjerila mu bješe g. 1857. vele teško službeno arheološko putovanje, koje je potpisani ovršio njezinom potpunom zadovoljnosti i priznanjem³¹ (...). Zemaljski sabor kraljevine Hrvat. Slav. i Dalm. 17 svib. 1861 blagoizvolio ga je predložiti Njih. Veličanstvu uprav za kustosa nar. zem. Muzeja, o kom se sada radi, a to s razloga, jer 'je svojim književnim radnjama dokazao dovoljno svoju sposobnost' (Sabor. Spisi Sv. II. br. 67. str. 68.).³² Usled potankoga razzudjenja njegovih još ruko-pisnih arheoloških radnja po sl. Mommsen-u³³ Kr. Akademia Berlinska po Gerhardu³⁴

²⁹ T. Smičiklas, n. dj., str. 169-170.

³⁰ AHAZU-R, 59/1869. O njegovu djelovanju u splitskom c. kr. muzeju F. Bulić kaže da "nije mogao razviti gotovo nikakve djelatnosti, pošto je zbirka muzejalna bila u malim zapuštenim kapelicama sv. Barbare i sv. Roka (...). Zbog političkih neprilika ostavio je Split, pošao u Beč, a odatle u Mletke, gdje je sakupio po Arhivima po nalogu bečkog ministarstva ogroman materijal historijski, osobito za Dalmaciju." (F. Bulić, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, knj. I., sv. I., Zagreb 1925., str.122). T. Smičiklas, o njegovu imenovanju za čuvara splitskog muzeja kaže da time Ljubić "ogorči tamošnje mračnjake i glupake, te ne nalazeći javnoga uzroka, udare tajnom klevetom i potvorama (...). Napokon morade on mjeseca studenoga 1858. u Beč, da pravicu traži" (n. dj., str. 170). Usp. i S. Antoljak, n. dj., str. 45.

³¹ AHAZU-R, 59/1869. To putovanje se odnosi na suradnju sa dr. A. Kandlerom kojemu je Ljubić pomagao u istraživanju rimskih naselja, te je po njegovu nalogu krenuo u Dalmaciju. S tog putovanja nastale su rasprave "Studi archeologici sulla Dalmazia", objavljena u XXII. svesku časopisa *Archiv für österreichische Geschichte* (str. 235-276) i "Iscrizioni Dalmatine", objavljena u *Bullettinu* arheološkog zavoda u Rimu (*Bullettino dell' Instituto archeologico 1857.*, str. 45-49). T. Smičiklas, n. dj., str. 167.

³² Prvi prijedlog da se Ljubić postavi za čuvara Nar. muzeja dao je V. Pacel 18. svibnja 1861. na Hrv. saboru, aludirajući na Sabor da se "pobrine, kako bi se čuvarom muzeja namjestio g. prof. Šime Ljubić (...), radeći sada u pismohranama mletačkim, koji je svojim književnim radnjama dovoljno dokazao svoje sposobnosti." (S. Antoljak, n. dj., str. 50, bilj. 2174, citat iz: T. Smičiklas, n. dj., str. 111).

³³ Theodor Mommsen (1817.-1903.), njemački povjesničar, arheolog i političar. Profesor na sveučilištima u Leipzigu, Zürichu, Wroclavu i Berlinu. Zastupnik je u pruskom parlamentu. Najviše se bavio rimskom poviješću i arheologijom. Najvažnija su mu djela *Römische Geschichte* i *Corpus Inscriptionum Latinarum* (*Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 5, Zagreb 1961., str. 241). Važan je podatak da se Mommsen u više navrata koristio Ljubićevim rezultatima istraživanja rimskih natpisa po Dalmaciji za svoj CIL. (T. Smičiklas, n. dj., str. 168).

i Lepsius³⁵ izrazi mu svoje osobito priznanje; a rimski arheološki zavod imenova ga svojim dopisujućim članom. Vriednost njegovih radnja iz staro-diplomatičkoga gledišta pripoznala i Carska milost i c. bečka Akademija, i c. k. ravnateljstvo mletačkoga arkiva, pri kom je tri godine službovao; a bečki ministar nutarnjih poslova podieli mu vele riedku dozvolu da svoja iztraživanja i u c. kr. plemićskom arkivu nastavi. Sl. sabor Kraljevina Dalm. Hrv. i Slav. blagoizvolio ga imenovati pravim članom Jugoslaven. Akademije, a Nji. c. i Kr. Ap. Veličanstvo premilostivo ga i potvrdilo. Da i pako praktično poznavanje, od toli goleme nužde za ovakav zavod, sve to više priskrbi, podpisani je lanjske godine proputovao preko Beča i Praga kroz Nemačku u Pariz, i marljivo se bavio u tamošnjih sličnih zavodih.”

Osim stručne naobrazbe, drugi uvjet Akademije za to mjesto bio je “poznavanje hrvatskoga kao poslovnoga i službenoga jezika”.³⁶ Premda Ljubić to potvrđuje “sviedočbom, po kojoj je uslied izpita potvrđen učiteljem hrv. jezika za cielu gimnaziju; koju pako podkriepljuje sa svojim izdanimi književnimi radnjami i sa svojim dosadašnjim službovanjem na hrv. gimnazijah”,³⁷ problem oko njegova poznavanja hrvatskoga književnoga jezika uočio je već njegov biograf: “Eno ga ispitana za učitelja hrvatskoga jezika i književnosti, pa kako tužnu sliku podaju sami oni mali odlomci iz njegovih pisma o znanju jezika”.³⁸ Poneki neknjiževni izrazi i greške u gramatici i pravopisu vidljivi su kod Ljubića i u službenim dopisima nastalim dvadesetak godina nakon školovanja. To je i razumljivo s obzirom na to da je njegovo osnovno obrazovanje, prije polaska na studij u Beč, bilo najvećim dijelom u gimnazijama po dalmatinskim gradovima na talijanskom jeziku, a ni hrvatski književni jezik u vrijeme njegova školovanja još nije bio standardiziran.³⁹

Unatoč ovim kvalifikacijama, Ljubić na natječaju iz 1867. nije izabran za čuvara već za pristava arheološkog odjela, a mjesto čuvara ostaje nepopunjeno. Tako je odlučeno na skupnoj sjednici Akademije nakon što je muzealni odbor, koji je imenovala Akademi-

³⁴ Eduard Gerhard (1795.-1867.), njemački arheolog. Osnivač je Arheološkog instituta u Rimu; od 1844. predaje na Berlinskom sveučilištu; član je Berlinske akademije znanosti. Napisao je niz radova iz antičke arheologije (*Meyers Konversations-Lexicon*, vol. XVII., Leipzig und Wien, 1890., str. 162).

³⁵ Karl Richard Lepsius (1810.-1884.), njemački je egiptolog i filolog. Profesor je na Berlinskom sveučilištu; ravnatelj egipatskog odjela Kraljevskog muzeja u Berlinu i Arheološkog instituta u Berlinu; član je Berlinske akademije znanosti. Autor je velikog broja naslova s područja egiptologije, lingvistike i filologije. (*Meyers Konversations-Lexicon*, vol. X., Leipzig und Wien 1889., str. 709-710).

³⁶ AHAZU-R, 37/1869.

³⁷ AHAZU-R, 59/1869.

³⁸ T. Smičiklas, n. dj., str. 170.

³⁹ Ljubić je osnovnu školu završio u Starome Gradu, a gimnaziju je polazio u Zadru, Dubrovniku i Splitu. II. Pederin zaključuje da je Ljubić do kraja života bolje pisao na talijanskom nego na hrvatskomu jeziku. O Ljubićevoj školovanju i odnosu prema jeziku opširnije vidi: I. Pederin, n. dj., str. 85-89.

ja kao svog posrednika za upravljanje muzejom,⁴⁰ pregledao molbe kandidata i zaključio, bez ikakva objašnjenja, "da za mjesto čuvarsko ne može predložiti nijednoga od onih koji su se javili." Na istoj sjednici "jednoglasno bi izabran za adjunkta u razredu arheološkiom g. Sime Ljubić; i najposlije za adjunkta u razdjelu prirodoslovnom (...) bi jednoglasno izabran Špiro Brusina".⁴¹

Koliko je Ljubić bio siguran, odnosno nesiguran u svoj izbor može se vidjeti iz dopisa F. Račkoga Akademijinu muzealnom odboru, u kojemu javlja da je Ljubić "voljan svoju molbu za mjesto čuvara (...) tako izpraviti, da za onaj slučaj, ako se mjesto čuvara za sada nebi popunilo, bio bi pripravan primiti takodjer mjesto pristava (...) nadajući se, da će mu se s vremenom podieliti mjesto čuvara...".⁴²

Zanimljivo je vidjeti tko su bili ostali kandidati koji su se javili na natječaj za mjesto pristava, odnosno čuvara. To su: Ljudevit Vukotinović, "pravi član jugoslavenske akademije u Lovrečini"; dr. Gjuro Šporer, "savjetnik u miru, u Opatiji kod Rieke";⁴³ Pavle Kamenar "odvjetnik u Zagrebu"; Alfonso Müllner iz Beča;⁴⁴ Aleksandar Gobanac, "rudarski inženir u Železnoj Kapli u Koruškoj"; Aleksandar Vidulović, "učitelj u gosp. šum. zavodu u Križevcu"; Kristian Franoa, "privremeni učitelj realke u Varaždinu" i Juraj Potočnjak, "činovnik u miru u Selcih".⁴⁵

Sudeći po zanimanjima ostalih kandidata, najvjerojatnije je najozbiljniji protukandidat Ljubiću za mjesto čuvara bio Lj. Vukotinović, "kojeg Akademija nije htjela uvrijediti" te se odlučilo da mjesto čuvara ostane prazno.⁴⁶ O tome, naravno, u službenoj prepisci nije bilo govora.

Što je sam Ljubić mislio o toj odluci vidi se iz jednog njegovog kasnijeg koncepta dopisa vladi u kojemu piše da je taj neizbor čuvara bio zapravo "povod Akademiji, da si uzme u svoje ruke ne samo vrhovnu nego i neposrednu upravu muzeja, koju je obavljala putem svoga odbora".⁴⁷

⁴⁰ U muzealnom odboru bili su: F. Rački, J. Šlosser, J. Torbar i P. Matković.

⁴¹ AHAZU-R, Zapisnik sa skupne sjednice JAZU 29. studenog 1867. (Većina Akademijinih sjednica nema urudžbenog zapisnika. Zapisnici sa sjednica nalaze se zajedno i izdvojeni su od ostatka registrature).

⁴² AHAZU-R, 104/1867. Vidi i: S. Antoljak, n. dj., str. 49 i I. Pederin, n. dj., str. 112.

⁴³ Dr. Gjuro Šporer, aktivan u preporodnom razdoblju, po struci je bio liječnik. Neko je vrijeme bio savjetnik kod zemaljskog poglavarstva te ravnatelj kirurške škole (*Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 do 1925*, Zagreb 1925., str. 256).

⁴⁴ O zanimanju A. Müllnera u samom dokumentu nema podataka. U *Österreichisches biographisches lexicon 1815-1850*, vol. VI., Wien 1975., str. 432, stoji da je završio prirodne znanosti na bečkom Sveučilištu i da je (do tog razdoblja kad se natjecao na ovo mjesto) predavao na srednjim školama u Beču, Bregenzu, Mariboru i Linzu. Godine 1870. postaje konzervator c. k. centralne komisije za zaštitu spomenika, a od 1888. do 1903. bio je kustos i ravnatelj Zemaljskog muzeja u Ljubljani.

⁴⁵ AHAZU-R, 87/1867. Molbe su, nažalost, svima vraćene pa se ne mogu vidjeti detalji iz njihove naobrazbe.

⁴⁶ I. Pederin, n. dj., str. 112.

⁴⁷ AAM, kut. 34, fascikl: Prostorijske muzeja. Koncept nije datiran ali se po sadržaju zaključuje da je nastao nakon 1880.

Akademija je 1. siječnja 1868. izvijestila Kr. namjesničko vijeće “da su naimenovani pristavi ovdašnjega narodnoga zemaljskog muzeja: Sime Ljubić i Spiro Brusina danas svoje službe nastupili” te s obzirom na to da se oni isplaćuju iz regnikolarne zaklade, “umoljava (...) da ovim pristavom blagoizvoli od dana današnjega doznačiti godišnje plaće u iznosu od devet stotina forinti svakomu u običnih mjesečnih obrocih”.⁴⁸

Kakvo je bilo stanje u Muzeju kad je Ljubić tek stigao i koje su njegove prve radnje vidjet ćemo iz njegovih izvještaja, ali ovdje je zanimljivo uočiti da “pošto pako za sada neima čuvara, (...) akademija je obnašanje čuvarskih dužnosti povjerila prvom pristavu Simi Ljubiću: to je i njemu povjerila, da namiesti podvornika”.⁴⁹ U praksi je, dakle, Ljubić već od tada imao čuvarske ovlasti, ali službeno Muzej nije imao čuvara još više od godine dana.

Ponovni natječaj za čuvara uslijedio je 20. siječnja 1869. s istim uvjetima kao i u jesen 1867.⁵⁰ Na njega su se opet javili Ljubić i Vukotinović koji ni toga puta nisu imali veću konkurenciju. Naime, osim njih, prijavili su se još Franjo Pošepni kojeg, iako je obrazovan u geološkoj struci, muzejski odbor nije predložio Akademiji “navlastito zbog neznanja hrvatskoga jezika”, i Pavle Kamenar, odvjetnik, koji na temelju svojih sposobnosti za ovu struku “ne zaslužuje niti spomena”.⁵¹

Preostali su dakle Ljubić, čije su nam kvalifikacije već poznate, a koje je Muzealni odbor u svom izvješću Akademiji sve odreda naglasio onako kako ih je Ljubić naveo u svojoj molbi, i Vukotinović, koji u svojoj molbi za sebe kaže da, s jedne strane, ne može “predložiti nikakove svjedočbe o školskom slušanju i položenju izpitah u struci prirodoslovnih nauka”, ali s druge strane, poziva se na zasluge koje je stekao “kod ustrojenja i sistematičnog uredjenja muzejalnih sbirkah prirodoslovnih”.⁵²

Ipak je odlučeno da Ljubić ima više kvalifikacija za to radno mjesto te je on na skupnoj sjednici Akademije od 3. svibnja jednoglasno izabran za čuvara.⁵³ Akademija o izbo-

⁴⁸ AHAZU-R, 1/1868. Odgovor Kr. namj. vijeća o isplati plaća uslijedio je nakon što su pristavi položili prisegę 28. siječnja (AHAZU-R, 20/1868.).

⁴⁹ AHAZU-R, 19/1868. To je dopis Akademije Ljubiću. Ljubić je tada, već kao “čuvarski namiestnik”, izabrao za podvornika Florijana Pečnjaka i za podvornika - preparateura Eduarda Vormastinija.

⁵⁰ AHAZU-R, 24/1869. Natječaj je objavljen i u dnevnom tisku (*Narodne novine*, 35/1869, br. 16; *Novi Pozor*, 3/1869, br. 407; *Wiener Zeitung*, siječanj 1869., br. 18).

⁵¹ AHAZU-R, 83/1869. Izvješće muzealnog odbora Akademiji od 20. travnja 1869.

⁵² AHAZU-R, 53/1869. Lj. Vukotinović bio je “privremeni čuvar cieloga muzeja i knjižnice” od 1855. do 1862. kao tajnik Gospodarskog društva koje je tada upravljalo muzejem. Zanimljivo je vidjeti što o svom glavnom konkurentu piše Ljubić: “Za Vukotinovićeve ravnanja, (...), njekeje su prirodoslovne sbirke ne samo sve većma razvile, nego su bile i većim dielom uredjenje, prem i tada ne temeljito... S druge strane sbirke arheologičke i knjižnica, neimajući u upravi ni jednog skrbnika, ostadoše sasvim zapuštene...” (Š. Ljubić, *Narodni zemaljski muzej u Zagrebu, VNZM, Zagreb 1870.*, str. 12). To mišljenje dijeli i Z. Kolander: “Za upravljanja Vukotinovićeve bile su muzejalne zbirke u velikom neredu...” (Z. Kolander, *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva, Preporod*, 2/1899., br. 5, str. 150). O odnosu s Vukotinovićem bit će još govora.

⁵³ Vidi: AHAZU, 3.5.1869. ili zapisnik sa sjednice u: *Rad JAZU III*, 1869.

ru izvješćuje Kr. namj. vijeće i traži potvrdu za Ljubića te pritom obrazlaže svoj izbor, navodeći Ljubićevo obrazovanje, stručna djela, suradnju sa stranim časopisima i institutima, priznanja i sl. "Strukovno znanje Ljubićevo priznali su tako pojedini učeni zavodi, koji su ga među svoje članove uvrstili, kano pojedini evropski prvaci u ovoj znanosti. (...) Što se tiče Ljubićeva kod nar. zem. muzeja strukovna djelovanja ono je jugoslavenska akademija u svojem izvješću pohvalno spomenula. (...) Kano čuvarov namjestnik pokazao se veoma marljiv, točan i obziran. Iz ovih je razloga jugoslavenska akademija držala svih za ovu službu natjecatelja Simu Ljubića najvrjednijim i najsposobnijim".⁵⁴

Službeno izabran Ljubić je sada još "samo" trebao vladarevu potvrdu, "ali ga Rauch za svoga banovanja nehtjede predložiti kruni za potvrdu".⁵⁵ Koji su tome razlozi, u ovoj građi nema govora. Možda su razlozi političke naravi iako se Ljubić politikom nije bavio. Njegov biograf kaže da Ljubić "i nije utjecao u javnom životu. I za društveni život bio je mrtav. Radnje za akademiju, muzej i arkeologija, to je život njegov".⁵⁶ Njegova jedina izravna politička akcija u životu bila je osnivanje narodne čitaonice u Starom Gradu 1848.⁵⁷

"Stupivši Bedeković na bansku čast, ovaj uslied Pulskeyeva⁵⁸ nagovora odvaži se, da Ljubićevo imenovanje kruni podnese; no bude mu međjutim savietovano, da najprije čuje akademičko mnjenje".⁵⁹ Stoga ban Bedeković piše Akademiji da je moguće "da su se (...) promienile okolnosti u kojih je (...) Šime Ljubić imenovan čuvarom" te "da izvoli taj predmet ponovo u pretres uzeti".⁶⁰

Odbor muzejski ovog puta nije bio naklonjen Ljubiću. On predlaže Akademiji "da se čuvar narodnom muzeju ne postavlja, jer sve znatnije poslove svršuje akademija i pristavi su po poslovnom redu samostalni jedan prema drugom u stručnom svom radu...".⁶¹ Međutim, taj prijedlog na Akademijinoj sjednici nije bio primljen "budući da narodni muzej po svojih pravilih treba da ima čuvara" i odlučuje se "absolutnom većinom glasova" da se ponovno za Ljubića traži potvrda od vladara.⁶²

⁵⁴ AHAZU-R, 98/1869.

⁵⁵ S. Antoljak, n. dj., str. 50.

⁵⁶ T. Smičiklas, n. dj., str.192.

⁵⁷ O Ljubićevo političkom djelovanju 1848. detaljnije vidi: I. Pederin, n. dj., str. 59.

⁵⁸ Franjo pl. Pulszky (1814.-1897.), mađarski je političar i pisac. Bio je tajnik Ministarstva financija 1848. a nakon revolucije s Košutom odlazi u Englesku i SAD. Nakon povratka 60-ih godina sve manje sudjeluje u političkom životu. Na mjestu ravnatelja Mađarskog nacionalnog muzeja bio je od 1869. do 1894. i upravo u njegovo doba muzej doživljava svoj veliki procvat. (*Österreichisches Biographisches Lexicon 1815-1950*, vol. VIII., Wien 1982., str. 332).

⁵⁹ S. Antoljak, n. dj., str. 50. Citat iz Ljubićevog Curriculum vitae, kojeg je Antoljak koristio. (Curriculum vitae Šime Ljubića nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu: akvizicija br. 34, godina 1998.).

⁶⁰ AHAZU-R, 52/1871.

⁶¹ Zapisnik skupne sjednice od 6. studenog 1871. Treba napomenuti da u ovom trenutku Muzej više nema dva nego tri pristava. Naime, te godine se prirodoslovni odjel Muzeja podijelio na dva dijela: "zoologičko - botanički", čiji je pristav ostao Š. Brusina i "geologičko - mineralogički" za čijeg je pristava namješten Gj. Pilar.

Konačno, nakon više od četiri godine od raspisa natječaja, Akademiji je stigao dopis od vlade u kojemu stoji da je "Njihovo cesar. i kraljev. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo (...) previšnjim riešenjem od 16. prosinca t. g. (...) dosadanjega privremenoga čuvara i pristava arheologičkoga razdiela Sime Ljubića, čuvarom zemaljskoga narodnoga muzeja u Zagrebu premilostivo potvrditi".⁶³ O tome Akademija obavještava Ljubića šaljući mu vladin dekret te ga obavještava da će biti uveden u službu 25. siječnja 1872., a i plaća će mu se povećati s 900 na 1400 forinti na godinu.⁶⁴

Ljubićev izbor, kako smo vidjeli, nije išao ni brzo ni lagano (od kad se prvi put prijavio na natječaj za mjesto čuvara Muzeja pa do konačne potvrde od strane vladara prošlo je više od četiri godine), a razlozi tome mogu biti svakojaki: možda su jedan od razloga nesuglasice članova Akademijina Muzealnog odbora koji je bio zadužen za provedbu natječaja i ostalih članova Akademije, ili je možda Ljubićeva nezahvalna narav umanjivala njegove šanse. Teško je reći zbog prirode dokumenata.

Da su postojale nesuglasice između članova muzealnog odbora i članova Akademije, može se donekle zaključiti po zapisnicima sa sjednica na kojima se odlučivalo o Ljubićevu izboru. Iako, nažalost, nema podataka kako je tko glasovao, jasno se vidi da članovi Muzealnog odbora i ostali članovi Akademije ne dijele isto mišljenje.⁶⁵

Ljubićeva temperamentna narav, koja je već u njegovo doba postala poslovična, nazire se iz velikog broja njegovih dopisa i pisama, posebno iz kasnijeg vremena. Osim toga, na više mjesta naći ćemo kod njegovih suvremenika neugodne komentare o njemu,⁶⁶ a čak će i Smičiklas, koji piše njegov nekrolog, spomenuti da Ljubić "nije niti nikomu ostao dužan, koji bi se u njega zadjeo. (...) Brz je bio na kar." No, Smičiklas će ipak istaknuti da je bio "još brži na pomirbu".⁶⁷

III.

Konkretan rad Šime Ljubića u Muzeju najbolje se može pratiti preko njegovih godišnjih izvještaja Akademiji o stanju Muzeja. Sačuvani su nam Ljubićevi izvještaji za sve godine Akademijina upravljanja Muzejom, osim za 1876. i 1877.⁶⁸

⁶² Isto.

⁶³ Dopis vlade od 25. prosinca 1871. (AHAZU-R, 190/1871.).

⁶⁴ AHAZU-R, 25/1872.

⁶⁵ Zapisnik sa skupne sjednice od 29. studenog 1867. i 6. studenog 1871.

⁶⁶ Ovdje navodim samo jedan od upečatljivijih. Radi se o komentaru biskupa Strossmayera o Ljubiću u jeku njegove rasprave s I. Kršnjavim oko osnutka Obrtničkog muzeja. On je 23. svibnja 1879. pisao Franji Račkome iz Đakova: "Ljubić je velika ništarija. I to je prava uš, koju smo si sami u košulju stavili." (F. Šišić, *Korespondencija Rački - Strossmayer*, knj. II., Zagreb, 1929., str. 220).

⁶⁷ T. Smičiklas, n. dj., str. 234-235.

Po novom muzejskom zakonu iz 1878. prestaje Akademijina uprava nad Muzejom pa muzejski čuvar, koji tada postaje njegov pravi ravnatelj, obavlja svoje poslove puno samostalnije i nije više obvezan Akademiji podnositi izvještaje.

Treba napomenuti da je svaki muzejski pristav pisao izvještaj o godišnjem stanju svog odjela. Međutim, pristavi nisu te izvještaje slali izravno Akademiji nego preko Ljubića pa tako u velikom Ljubićevu godišnjem izvještaju postoji njegov izvještaj o arheološkom odjelu Muzeja, izvještaji Brusine i Pilara o prirodoslovnim odjelima te Ljubićeva konačna ocjena cjelokupnog stanja svih odjela Muzeja.

Posebnu pažnju treba usmjeriti na Ljubićeve izvještaje. Oni su od velike važnosti za rekonstrukciju Ljubićeva djelovanja u Muzeju od 1867. do 1878. godine. Preko njih možemo pratiti svu njegovu aktivnost jer on u njima redovito izvještava o svim svojim poslovima, kao što su uređivanje i seljenje Muzeja, popunjavanje muzejskih zbirki i njihovo sređivanje, izdavanje muzejskog organa, odlazak na stručna putovanja, naručivanje stručne literature i časopisa i sl. Iz njegovih izvještaja možemo vidjeti i njegov odnos prema ostalom muzejskom osoblju, svakodnevni život u Muzeju te čitav niz molbi i zahtjeva upućenih Akademiji i vladi. Izvještaji su važni i zbog toga jer se iz njih može iščitati i Ljubićev osobni stav o ljudima i stvarima vezanim za Muzej.

Na kraju svih izvještaja nalazi se i popis kupljenih i darovanih predmeta za arheološki odjel Muzeja.⁶⁹ Popisi postoje u svim izvještajima osim u onom za 1870. godinu zbog toga jer je taj popis štampan u prvom muzejskom *Viestniku* izašlom 1871. Uz uobičajeni popis darova, na kraju izvještaja za 1874. godinu nalazi se posebno i popis svih predmeta dobivenih za Muzej iz Strossmayerove zbirke te popis osoba koje su dale priloge za starogrčku zbirku, kupljenu te godine u Trstu. Poseban popis nalazi se i kod Ljubićeva izvještaja o putu po Dalmaciji 1868. Ljubić tu daje popis svih predmeta iz Dalmacije nabavljenih za Muzej.

Način na koji su pisani ti izvještaji jest, dakako, formalan i služben. No, ipak svaki izvještaj ima specifičan ton, ovisno o Ljubićevu zadovoljstvu odnosno nezadovoljstvu stanjem Muzeja određene godine o kojoj je izvještavao.

Prvi izvještaj koji je Ljubić podnio Akademiji bio je onaj za 1868. godinu.⁷⁰ I letimičan pogled na njega ostavlja dojam da je Ljubić, nakon što je s oštrom kritikom ocrtao prošlost

⁶⁸ Izvještaj za 1876. godinu je izgubljen, a po analizi urudžbenog zapisnika, izvještaj za 1877. nije ni podnesen. Po građi u Akademijinoj registraturi može se zaključiti da je u to vrijeme Ljubić sa svojim molbama i izvještajima pao u drugi plan. Naime, najveći broj dokumenata iz tog razdoblja posvećen je zakonu o preustroju Narodnog muzeja te gradnji nove Akademijine palače. Ipak, ima dopisa i kraćih izvještaja po kojima se može rekonstruirati njegova djelatnost u te dvije posljednje godine Akademijine uprave nad Muzejom.

⁶⁹ Iste takve popise kupljenih i darovanih predmeta nalazimo i za prirodoslovne odjele u izvještajima prirodoslovnih pristava.

⁷⁰ AHAZU-R, 11/1869.

Muzeja, s puno početničkog oduševljenja i optimizma gledao na njegove početke pod Akademijinom upravom. Početni entuzijazam gasi se, međutim, već u izvještaju za sljedeću godinu kada za arheološki odjel piše da "jedva da se je i jedan korak za ove godine napred učinio".⁷¹ Slab napredak Muzeja i njegovo sumorno raspoloženje nastavlja se i u izvještajima za 1870.,⁷² 1871.⁷³ i 1872.⁷⁴ godinu, kada se žali na financije zbog kojih se još uvijek nije nabavila sva potrebna stručna literatura, putovanja se nisu poduzimala onako kako bi trebalo, a nisu se mogle kupiti ni privatne zbirke. Ipak, bolje vrijeme za Muzej došlo je 1873. godine⁷⁵ kada Ljubić u puno vedrijem tonu izvještava o pomaku učinjenom u arheološkim zbirkama. S jedne strane njegove molbe i problemi, a s druge konkretan napredak muzejskih zbirki i njihovo sve uspješnije sređivanje isprepleću se i u izvještaju za 1874.⁷⁶ Razdoblje uspona Muzeja nastavilo se i 1875. te se taj zavod, piše zadovoljno Ljubić, "sve (...) bolje razvija".⁷⁷

Osim tih godišnjih izvještaja, izvor za Ljubićevo djelovanje je i niz kraćih dopisa i izvještaja Akademiji koji govore o nekom konkretnom trenutnom problemu kojim se on kao muzejski čuvar bavio, a postoje i Akademijini izvještaji vladi u kojima ona ukratko opisuje uspjehe i neuspjehe Muzeja za prethodnu godinu, dajući svoju ocjenu o stanju tog zavoda.⁷⁸

IV.

Zanimljivo je promotriti kako Ljubić gleda na stanje u Muzeju do njegova dolaska pod Akademijinu upravu. Vraćajući se dublje u prošlost Muzeja, on će već u svom prvom izvještaju napisati koncept svoje povijesti Narodnog muzeja u Zagrebu koju je 1870. objavio u prvom muzejskom vjesniku.⁷⁹

⁷¹ AHAZU-R, 7/1870.

⁷² AHAZU-R, 13/1871.

⁷³ AHAZU-R, 21/1872.

⁷⁴ AHAZU-R, 14/1873.

⁷⁵ AHAZU-R, 22/1874.

⁷⁶ AHAZU-R, 39/1875.

⁷⁷ AHAZU-R, 67/1876.

⁷⁸ Akademijini izvještaji vladi o Muzeju nalaze se u AHAZU ali su neki objavljeni i u dnevnom tisku (izvještaj Akademije vladi o stanju Muzeja za 1871. godinu objavljen je u: *Narodne novine*, 38/1872., br. 52-53; izvještaj za 1872. u: *Narodne novine*, 39/1873., br. 54, 55 i 57 i u: *Obzor*, 3/1873., br. 57-60; izvještaj za 1875. u: *Narodne novine*, 42/1876., br. 61-63). Ljubićevi izvještaji o stanju arheološkog odjela nisu nigdje objavljeni a puno su opsežniji i detaljniji.

⁷⁹ AHAZU-R, 11/1869. Njegov članak "Narodni zemaljski muzej u Zagrebu", objavljen je na prvih 16 stranica *Vjesnika Narodnog zemaljskog muzeja za 1870*. Vidi i: *Muzeopis...*, katalog izložbe održane u povodu obilježavanja 150 godina od osnutka Narodnog muzeja u Zagrebu, Zagreb 1996., (dalje u tekstu: *Muzeopis...*), str. 41-48.

Opća Ljubićeva ocjena stanja prije 1868. je negativna u stručnom, upravnom i financijskom pogledu. "Život, sto je do tada (muzej, T. L.) sproveo, nesmie se nikako pravim naznačiti, pošto za onda njegovi odnošaji ni napram oblasti ni napram občinstvu nisu bili zakonom ustanovljeni, a nutarnje ustrojstvo niti je odgovaralo potrebam uredne uprave, niti mnogovrstnoj znanosti ondje zastupanoj". Prethodnici njegovi nisu stručno obavljali posao čuvara Muzeja jer nisu bili obrazovani za to, a i, kako on kaže, zbog toga jer čuvar "nije nikada imao uredovne plaće, a stoga nije ni držao za dužnost svaki dan siediti u zavodu. Uz to taj čuvar pored njegove druge zamašne službe, koju je stodobno obnašao i kojom je živio, nije ni vremena imao, muzealnim se poslom posvetiti." Za D. Rakovca drži da je "odličan pjesnik i gospodar" ali je "mal da ne svemu u Muzeju tud-jin". Vukotinović je za njega ponajviše "lirik i dramatik" koji se u Muzeju bavi jedino mineralogijom, dok za Sabljara ima najviše pohvalnih riječi ali kaže da se on bavio tim poslom "više iz zanimivosti nego li s pravoga znanja".⁸⁰

Uz takvu upravu i materijalnu podlogu, koja je "osim Haulikove zaklade od 4000 for., a kasnije sama Njih. Veličanstva od 2000 for., dobrovoljnih prinesaka i darova" ovisila o milosti vlade, Muzej, ponovo naglašava Ljubić, "pravoga života nije ni imao". Osim toga i "miesto, gdje se do prošloga siječnja narodni Muzej čuvao, bilo je sasvim neshodno, za čitave zbirke bile su upotrijebljene dielomice prostorije prizemnoga kata narodnoga doma." To se sve skupa odrazilo i na zbirke pa "s pomnoženjem predmeta jedni su morali naleći na druge i medjusobno se kvariti, a pošto je čuvar služio samo ad honorem, te u zavod dolazio kad mu se svidjelo (...) nije se tako često ni moglo u vrieme s primaknutjem i čišćenjem kvara doskočit".⁸¹

Jedino o čemu će pohvalno pisati jesu osnivačke akcije i sama namjera preprodite-lja koji su nastojali da "u koliko se njihova zvanja ticalo, što više k poboljšanju svoje do-movine doprinesu." "Dobrovoljni su se prinesci sakupljali. (...) Tada se gospodarsko društvo veoma staralo, da si prirodoslovnu sbirku što veću sakupi. Čitaonička knjižnica bujno je knjigami rasla. Arheologički i diplomatički predmeti od dana do dana su se umnožavali...".⁸²

Takvo je, po Ljubićevu mišljenju, bilo stanje u Muzeju do 1867.

⁸⁰ Dragutin Rakovac, kao tajnik Gospodarskog društva koje je preuzelo upravu nad Muzejom 1846., upravlja i Muzejom od 1846. do 1851. Od 1851. do 1855. Muzejom upravlja Mijo Sabljar. Ljudevit Vukotinović je, također kao tajnik Gospodarskog društva, čuvar Muzeja od 1855. do 1862., a od 1862. do 1865. ponovo je upravu Muzeja imao Mijo Sabljar. Kratko vrijeme od 1865. do 1867. kustosi Muzeja bili su Josip Schlooser i Vatroslav Jagić. Više o upravi svih ovih Ljubićevih prethodnika vidi: VNZM, str.1-16; V. Hoffiler, Muzeji Jugoslavije I, *Jugoslavenska obnova njiva*, 5/1921., br. 2, str. 23-24; I. Mirnik, Arheološki muzej u Zagrebu, *Muzeopis...*, str. 18-19, 24, 41-68; S. Ljubljanović, Uloga *Gospodarskog lista* u osnivanju Narodnog muzeja, *Naš muzeum*, str. 43-53; A. Szabo, n. dj., str. 29-33. Posebno o djelovanju M. Sabljara u Narodnom muzeju vidi i: I. Mirnik, Mijat Sabljar, *Muzeologija*, 28/1990., str. 14-18.

⁸¹ AHAZU-R, 11/1869.

⁸² Isto.

Kao reakcija na ovaj Ljubićev prikaz povijesti Muzeja, nastala je *Kratka historija Narodnoga hrvatskoga muzeja* od Ljudevita Vukotinovića 1878. godine.⁸³ On se nije slagao s nekim Ljubićevim ocjenama, osobito s kritikama njemu upućenim, pa je već i prije svoje *Kratke historije...* napisao *Opazke na historiju muzeja u vjestniku Muzejalnom za god. 1870.*, gdje ispravlja neke Ljubićeve navode.⁸⁴

V.

Jedna od Ljubićevih djelatnosti bila je i rad na preseljenjima Muzeja, njegovu uređenju i preustrojenju. U ovom razdoblju seoba muzejskih zbirki obavljena je nekoliko puta na relaciji Narodni dom – *Kasina*, a Ljubić će tijekom svoga upravljanja Muzejom voditi još jedno preseljenje, taj put u Akademijinu palaču na Zrinskom trgu 1880. godine.

Razlog tako čestim selidbama je taj što se niti jedna od tih lokacija, kako ćemo vidjeti, nije pokazala kao idealno rješenje. Muzejske zbirke su se stalno povećavale a i njihovo stručno sređivanje zahtijevalo je odgovarajući prostor.

Osim fizičkih selidbi, 1878. godine provedeno je i unutrašnje preustrojstvo Narodnog muzeja, o čemu sam Ljubić nije mogao puno odlučivati, ali je i ono ostavilo traga u njegovu radu.

Čim je stigao u Muzej, morao je Ljubić obaviti prvo preseljenje zbirki iz Narodnog doma u zgradu bivšeg *Kasina*.⁸⁵ Već je Kr. namj. vijeće svojim dopisom od 26. veljače 1867. izvijestilo Akademiju o preuređenju zgrade *Kasina* za "sverhe muzealne".⁸⁶ Kako je i Akademija, poput Ljubića, smatrala da "sadanji muzej nije nikakav zavod, već hrpa nagomilanih prirodnina, starina i knjigâ, od koje nije nikomu koristi bud kakove a zemlji najmanja slava",⁸⁷ pozove Ljubića da preseli arheološku i prirodoslovnu zbirku u novu zgradu. Tokom 1869. obavljalo se preseljenje mada već tada Ljubić primjećuje da te prostorije "nisu dovoljne bile da prime ni ona dva sama muzealna odsieka, arkeologički i

⁸³ Ta *Kratka historija...* objavljena je zajedno s prilogom D. Hirca 1893. u: *Prilog k Narodnim novinam*, br. 115, str. 3-4. Te tekstove vidi i u: *Muzeopis...*, str. 19, 50-55.

⁸⁴ AAM, kut. 30, fascikl: Povijest muzeja.

⁸⁵ To je palača u Demetrovoj ulici u kojoj je danas smješten Prirodoslovni muzej. O toj zgradi i muzeju vidi: A. Szabo, n. dj., str. 34 i bilj. 36 u tom radu.

⁸⁶ AHAZU-R, 8/1867.

⁸⁷ Dopis Akademije Kr. namj. vijeću o nužnosti preuređenja zgrade *Kasina* (AHAZU-R, 25/1867).

⁸⁸ AHAZU-R, 11/1869. U međuvremenu je Akademija već shvatila da će ta zgrada biti premala za sve zbirke pa šalje predstavku na Hrvatski sabor da joj se i za smještaj Muzeja i Akademije dodijeli zgrada u Savskoj ulici, predviđena za umobolnicu. To međutim neće biti riješeno u njezinu korist (AHAZU-R, 224/1868.). Ovaj podatak spominje i E. Jurdana (n. dj., str. 75).

⁸⁹ Koncept Ljubićeva pisma Akademiji od 27.7.1869. (AAM, kut. 34, fascikla: Prostorije).

prirodoslovni”.⁸⁸ Ljubić je pritom zahtijevao i nove ormare “ako se želi, da sbirke budu onako odijeljene i priredjene kako to zahtjeva dotična znanost”.⁸⁹

Nakon tri godine pokazalo se da doista stari *Kasino* nije dovoljan za potrebe cijelog Muzeja budući da su se zbirke sve više umnažale. Osim toga, Ljubić ih je htio i stručno srediti, za što u *Kasinu* nije bilo primjerenih uvjeta.

Godine 1872. arheološki odjel Muzeja je ponovno preseljen iz *Kasina* u Narodni dom a te je godine, unatoč svim poteškoćama, Muzej i službeno otvoren za javnost. Ovdje treba napomenuti da je Muzej i prije ponekad bio dostupan javnosti, premda uglavnom samo stranim stručnjacima. Već u izvještaju za 1871. godinu Ljubić će, žaleći se Akademiji da nema vremena za sređivanje zbirki, naglasiti da “nema možda dana u kojem nije (...) prisiljen pratiti strane posietnike (...) na razgledavanje muzeja”.⁹⁰

Dopisom Akademije od 15. ožujka 1872. javlja se Ljubiću da može premjestiti arheološki odjel Muzeja i svoju pisarnicu u Narodni dom i to tako da “pisarnica bude u krajnjema dvjema sobama prema ulici na sjevernom krilu narodnoga doma a u ostalih sobah da budu sbirke jedna za drugom neprekidajući se”.⁹¹

Nakon preseljenja, muzejski odjeli ostali su razdvojeni u dvije zgrade ali je tako bilo više mjesta za sve zbirke pa je konačno Muzej mogao biti otvoren, o čemu je Ljubić 12. lipnja 1872. napisao “Obznanu” javnosti; u njoj piše da će “počamši od prvoga srpnja (...) muzejske sbirke (biti, T. L.) svakomu pristupne dva puta na tjedan, naime nedjelje i četvrtka, i to od 9 do 12 ure prije podne. Posjetitelji muzeja imadu se držati propisa,⁹² koji se čitati mogu na ulazku u zavod. Ravnateljstvo muzeja, I razdjel arheologičko-etnografički i sbirka slika nalaze se u narodnom domu, a II razdjel prirodoslovni i III knjižnica u muzejskoj zgradi, nekadanjem starom Kazinu”.⁹³

Međutim, iako je Muzej preseljen i već i službeno otvoren, Ljubić će u svome izvještaju za 1873. jasno izraziti Akademiji svoje negodovanje u vezi s prostorijama za arheološki odjel. “Prizemne prostorije muzeja sasvim su nezgodne, a malo jih i na broju, s čega razne sbirke već stoje nametnute jedna na druge tako, da se skoro ni razlučiti nedaju”.⁹⁴

Zanimljiva ali neostvariva bila je Ljubićeva vizija o smještanju cijelog Muzeja u zgradu “gdje se sada nalazi tvornica duhana”.⁹⁵ Ta zgrada je, međutim, već tad bila određena za sveučilište čije je osnivanje bilo u tijeku. Po njegovu mišljenju, zgrada *Kasina*, koju bi oslobodili prirodoslovni odjeli, mogla bi “zadovoljiti podpuno svim zahtjevom za sveučilišni stan”.⁹⁶

⁹⁰ AHAZU-R, 21/1872.

⁹¹ AHAZU-R, 71/1872.

⁹² Taj propis, objavljen u *Narodnim novinama* od 12. lipnja 1872., br. 134, spominje i A. Szabo, n. dj., str. 34.

⁹³ Koncept Ljubićeve “Obznane” (AAM, kut. 30, fascikl: Povijest muzeja).

⁹⁴ AHAZU-R, 22/1874.

⁹⁵ O toj zgradi vidi i bilj. 88.

Tek 1874. Ljubić postaje bar donekle zadovoljan smještajem Muzeja jer je djelomično riješen problem smještaja arheoloških zbirki iseljenjem Gospodarskog društva iz Narodnog doma, čime su se dobile još tri prostorije, a konačno su opskrbljeni "s novimi i shodnimi ormari" te je sve to "prouzrokovalo smješćenje mal ne celoga ark. razdjela".⁹⁷ To je ujedno bilo i posljednje preseljavanje arheoloških zbirki do 1880. godine.

U izvještaju za 1875. Ljubić prvi put spominje i broj posjetitelja Muzeja: dok ih je 1873. bilo 1300, 1874. godine 1700, 1875. njihov se broj popeo na 2600.⁹⁸

Njegovu brigu za Muzej vidimo i u nizu dopisa i molbi Akademiji u kojima izvještava ili traži različite stvari nužne za uspješniji rad Muzeja i njegovu sigurnost. Ljubić je tako izvijestio Akademiju o povlasticama koje je isposlovao za Muzej, a koje su se najvećim dijelom odnosile na financijske ustupke prilikom putovanja muzejskog osoblja i dostave predmeta za Muzej. Tako je "Društvo južne željeznice" u Beču dopustilo "muzealnom osoblju, da može u poslu tičućem se Muzeja, putovati južnom željeznicom uz polovicu obične cienne". Istu povlasticu za "osoblje putujuće u muzealnom poslu", ali i za "stvari spadajuće na ovaj Kr. nar. zem. zavod", dalo im je i "ravnateljstvo prvoga c. Kr. privil. parobrodarskoga dunavskoga društva u Beču" i "ravnateljstvo parobrodarskoga Lloyda Austrijskoga u Trstu". Kr. Financ. Zem. ravnateljstvo "riješilo je i dozvolilo, da se predmeti, poslani iz inozemstva na narodni Muzej neposredno u sgradi istoga Muzea po urednicih ovdašnje glavne carinare prigledaju, i da se takovi (...) besplatno Muzeju izdadu." Uz to je Ljubiću i bečka Dvorska knjižnica javila da će mu "rado pružiti potrebite mu rukopise".⁹⁹

Od Akademije će, pak, tražiti sredstva za popravke na muzejskoj zgradi i postavljenje rešetki na ulazu od strane Tuškanca,¹⁰⁰ i na prozore muzejskih zgrada jer se već dogodilo nekoliko slučajeva manjih krađa. Vlada je tome tek naknadno udovoljila.¹⁰¹

Za sigurnost Muzeja vezana je i sasvim nova tema o kojoj će raspravljati 1875. godine. Radilo se o osiguranju Muzeja. Akademija je 22. kolovoza 1875. zatražila od Ljubića mišljenje o pristigлом vladinu prijedlogu da se zbirke u obje muzejske zgrade osiguraju od požara.¹⁰² Ljubić se slaže s prijedlogom, ali će u svom obrazloženju nastojati dokazati da se prije osiguranja muzejskih zbirki moraju otkloniti svi mogući uzročnici požara.

Kao moguće uzročnike požara on nabraja dotrajale dimnjake i nedostatak gromobrana na zgradama, no ipak mu je najveći trn u oku *preparateur* Vormastini koji je, po Ljubićevu mišljenju, svojim stilom života bio stalna prijetnja sigurnosti Muzeja.¹⁰³

⁹⁶ AHAZU-R, 22/1874.

⁹⁷ AHAZU-R, 39/1875.

⁹⁸ AHAZU-R, 67/1876.

⁹⁹ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁰⁰ AHAZU-R, 13/1871.

¹⁰¹ Odpis vlade Ljubiću (AHAZU-R, 3/1877).

¹⁰² Akademijin dopis Ljubiću (AAM, kut. 34, fascikl: Prostorije muzeja).

Jedino što je te godine doista napravljeno u vezi sa zaštitom od požara jest postavljanje gromobrana na obje muzejske zgrade, o čemu je Ljubić prethodno konzultirao pristava mineraloško-geološkog odjela dr. Gj. Pilara.¹⁰⁴

Radi zaštite arheoloških predmeta Ljubić je predložio Akademiji i da potakne donošenje zakona o starinama po uzoru na onaj koji je donijela ugarska vlada, a po kojem "svako starinarsko otkriće ima ukupno i odmah preći u muzej na razvidjenje".¹⁰⁵ Tek osamdesetih godina taj će Ljubićev prijedlog doista biti oživotvoren.

Što se tiče preustrojstva Muzeja, 1878. godina je bila presudna mada se o tome raspravljalo i prije.

Već je 1876. Ljubić zahtijevao da se promijene muzejska pravila iz 1866. godine, koja su se pokazala "nedostatnima" te ocjenjuje da bi trebalo donijeti nova po uzoru na ona "kod drugih prosvjetljenih naroda".¹⁰⁶ On ne piše u kojoj su situaciji ta pravila zakazala, ali najvjerojatnije je to došlo do izražaja prilikom ustrojenja sveučilišta 1874. Naime, razna pitanja, uključujući i ona o muzejskom osoblju, kojeg je dio sad trebao predavati na sveučilištu, muzejskoj knjižnici i dr. nisu bila uređena tim pravilima. Tek će novi zakon o Muzeju iz 1878. to riješiti.

Uređenje odnosa između Akademije, Sveučilišta i Narodnog muzeja izravno se odrazilo na Ljubićevo djelovanje. Nakon što su pristavi prirodoslovnih odjela Muzeja Š. Brusina i Gj. Pilar imenovani profesorima novoosnovanog Sveučilišta, do 1878. godine trajala je rasprava o uređenju odnosa tih dvaju institucija. Ne ulazeći detaljnije u tu problematiku, ovdje je važno istaknuti da je na kraju ipak usvojen prijedlog profesorskog zbora Filozofskog fakulteta Sveučilišta Franje Josipa I. Po toj bi osnovi prirodoslovni odjeli Muzeja postali zavodi Sveučilišta, dok bi arheološki odjel ostao samostalan. Oni bi kao tri samostalna zavoda bili izravno pod vladinom zaštitom, a ne posredno, preko Akademije. Akademija u dopisu banu Mažuraniću izražava svoje nezadovoljstvo tim prijedlogom profesorskog zbora Filozofskog fakulteta, kao i nezadovoljstvo nesređenom situacijom u tom razdoblju u kojoj prirodoslovne zbirke Muzeja istodobno služe i Muzeju i Sveučilištu.¹⁰⁷

No, unatoč negodovanju Akademije, na temelju te osnove donesen je 1878. novi zakon "ob uređenju narodnoga muzeja u Zagrebu" o kojemu je Vlada izvijestila Akademiju 5. prosinca 1878.¹⁰⁸

¹⁰³ AHAZU-R, 39/1875. Više o Vormastiniju vidi dalje u tekstu ispred bilješke 175.

¹⁰⁴ Ljubićev dopis Pilaru u vezi s postavljanjem gromobrana (AAM, kut. 34, fascikl: Prostorije muzeja). Taj podatak o postavljanju gromobrana navodi i I. Mirnik (Arheološki muzej u Zagrebu, *Muzeopis...*, str. 21).

¹⁰⁵ AHAZU-R, 67/1876. Tek 1880. bit će obnovljeni svi stari zakoni o zaštiti spomeničke baštine. O tim zakonima vidi: I. Mirnik, Arheološki muzej u Zagrebu, *Muzeopis...*, str. 30-31.

¹⁰⁶ AHAZU-R, 67/1876.

¹⁰⁷ AHAZU-R, 284/1876. Tu se nalazi i cijeli tekst te "Osnove zakona za zoologički narodni muzej i mineralogičko-geologički narodni muzej u Zagrebu".

Na temelju tog zakona "narodni muzej (...) stoji pod vrhovnom upravom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu" te se nigdje više ne spominje posrednička uloga Akademije u upravljanju Muzejom. Nadalje, Muzej se dijeli na tri međusobno financijski i upravno neovisna odjela (zoološki, mineraloški i arheološki), što je zapravo i početak samostalnih muzejskih ustanova. Ti odjeli nemaju više istog ravnatelja već "svakim prirodoslovnim odjelom narodnoga muzeja upravlja neposredno imenovani profesor te struke na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, te je ujedno i ravnatelj dotičnoga odjela", dok ravnatelj arheološkog odjela ostaje samostalan te ga i dalje na prijedlog bana potvrđuje vladar.¹⁰⁹

Ljubić osobno nije bio zadovoljan takvim preustrojem Narodnog muzeja, ponajviše zato što je izgubio ingerenciju nad ostalim odjelima. Svoje argumente protiv osamostaljenja prirodoslovnih odjela temeljio je na primjerima iz većih sredina, objašnjavajući pritom kako "u bečkih muzejih prirodoslovnih ima profesora, koji drže svoja predavanja na sveučilištu, a ipak u muzeju podređeni su kao muz. činovnici muz. ravnatelju". Ni Pešta, navodi on, nema tako posebne muzeje te je "Pulsky ravnatelj i ark. i prir. i knjižnice". Osim toga, "postavši tri muzeja, dočim prije se muzejska dotacija djelila na dva razdjela (...), sada ne samo se razdjelila na troje nego se i umanjila".¹¹⁰

Međutim, taj zakon imao je i pozitivno djelovanje na njegov daljnji rad u Muzeju koji će potrajati sve do 1892.; njegovim temeljem Ljubić je, nakon što ga je ban potvrdio za ravnatelja Arheološkog odjela Narodnog muzeja,¹¹¹ postao puno samostalniji u radu. Za sve muzejske poslove koje je obavljao u prethodnom razdoblju morao se najprije obratiti Akademiji koja bi, tek nakon što je sama vijećala o nekoj njegovoj molbi, izvijestila vladu tako da bi rješenje nekih pitanja zbog te procedure potrajalo i po nekoliko mjeseci. Sada se Ljubić direktno obraćao vladi, tj. ministru bogoštovlja i nastave. Osim toga, zbog smanjenja administrativnih poslova i poslova vezanih uz vođenje drugih odjela, imao je puno više vremena za stručni rad u svom odjelu i za znanstvena putovanja.

VI.

Veliku pažnju Ljubić je posvećivao povećanju i sređivanju muzejskih zbirki.

Muzejske zbirke popunjavale su se najviše darovima, a manjim dijelom kupnjom predmeta sredstvima iz muzejske dotacije. Što se tiče njihova sređivanja, treba reći da je

¹⁰⁸ AHAZU-R, 245/1878. U tom vladinu dopisu nalazi se i tekst cijelog zakona od 14. rujna 1878. "ob uredjenju narodnoga muzeja u Zagrebu".

¹⁰⁹ AHAZU-R, 245/1878.

¹¹⁰ Koncept Ljubićeva dopisa vladi, nedatiran, oko 1880. godine (AAM, kut. 34, fascikl: Prostorije muzeja).

¹¹¹ Rješenje o Ljubićevoj potvrdi na mjestu ravnatelja od bana Mažuranića 1878. godine nalazi se u Državnom arhivu u Zadru. I. Pederin, n. dj., str. 116.

Ljubić dugo vremena sam radio na tom poslu. Uz ono malo stručne literature te nedostatak polica, ormara, a i vremena, trudio se to obaviti što je bolje mogao. Također je zaslužan i za nastanak prvih kataloga nekih arheoloških zbirki.

Što se tiče povećanja muzejskih zbirki tijekom 1868., Ljubić ističe da su se "obilno tečajem ove godine pomnožile". Najveću zaslugu za to on pripisuje Akademijinu proglasu "što je 1 svibnja 1868 izdala na narod i svim crkvenim, političkim i vojničkim oblastim toplim (!, T. L.) preporučila, u kom je rodoljube bodrila, da svakojake predmete koji se Muzeja tiču, blagoizvolilo mu ili pokloniti ili odstupiti".¹¹²

Konkretno povećanje zbirki arheološkog odjela 1868. sastoji se prije svega u nabavljanju čuvene Kollerove egipatske zbirke koja je kupljena za 3000 forinti od baruna Aleksandra Kollera novcem skupljenim od dobrovoljnih priloga i Strossmayerovim darom od 1000 forinti. Time je, piše Ljubić, porasla važnost Muzeju "ne samo u zemlji nego i pred izobraženim svijetom"¹¹³ jer premda je "svrha našega muzeja sakupljati starine na zemljištu trojedne kraljevine i slavenskoga juga: to mu se ipak nije svidjelo uzkratiti mjesta ovoj sbirci, koja (je, T. L.) u sebi ugledna...".¹¹⁴

Što se tiče antičke zbirke, njoj je do sad "jedva bilo traga" iako "osim rimske možda nema u svietu države, koja bi se na tom sa trojednicom takmičiti mogla." Ljubićevo razočarenje lošim stanjem antičke zbirke još je razumljivije ako se zna da se sam još u najranijoj mladosti na rodnom Hvaru bavio antičkim starinama.¹¹⁵ Od tada potječe njegova ljubav i interes prema antičkoj arheologiji, a osim toga već tada postaje svjestan činjenice da naši krajevi obiluju ostacima iz antičkog doba te ga, tim više, duboko razočarava situacija u Muzeju koji jedva da ima koji predmet iz tog razdoblja. Godine 1868. međutim, Muzej je dobio "preko osamdeset komada iz Siska, Osieka, Solina, Staroga Grada itd. nješto darovanih a nješto kupljenih; medju kojimi se odlikuju jedna grobna ploča

¹¹² AHAZU-R, 11/1869. O tom Akademijinu proglasu vidi bilj. 21.

¹¹³ Isto.

¹¹⁴ VNZM, str. 29. Popis Kollerove zbirke nalazi se i u kasnije nastalom već spomenutom Ljubićevevu Popisu arheološkoga odjela nar. zemalj. muzeja u Zagrebu. Odsjek I., Svezak I. iz 1889. Više o Kollerovoj zbirci vidi: Š. Ljubić, Sbirke Narodnoga zemaljskoga muzeja. Arheološki razdjel. Kollerova egipatska sbirka., VNZM, str. 29-54 i I. Mirnik - I. Uranić: Geneza Kollerove egipatske zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu, *Naš museum*, str. 197-210.

¹¹⁵ T. Smičklas o njegovim prvim poticajima za arheologiju piše: "Petar Niseteo, Starogradjanin, (...) vrijedan arkeolog i dobar patriot, prvi užga u Ljubića volju, da (...) zarone u najdavniju historiju Dalmacije i arheologiju." Također navodi da je sam Ljubić više puta govorio da je "Dalmacija sva kao jedan muzej" (n. dj., str. 152-153). Više o P. Niseteu i njegovu utjecaju na Ljubića u vezi s antičkom arheologijom vidi: M. Zaninović, Antička arheologija u Hrvatskoj, *Opuscula archaeologica*, br. 11-12, Zagreb, 1987., str. 9-10. Ovdje treba spomenuti i zanimljivu tezu I. Pederina koja je također vezana za Ljubićeve odnos prema antici. Po njemu, Ljubić podrijetlo hrvatskog identiteta ne traži u slavenstvu već duboko u prapovijesti i antici. Analizirajući Ljubićeve stručne radove autor postavlja tezu o Ljubićevevu vjerovanju u usku povezanost hrvatske kulture s rimskom i u Hrvate kao direktne nastavljače rimske uljudbe (n. dj., str. 117 i 122).

s poluriezii i jedno podstuplje (...) te četiri velevažna napisa na kamenu od grčko-rimske autonomičke dobe.”

Zbirka bakrenog doba “liepo se povećala sa prevažnom sbirkom pok. And. Tor. Brlića i sa nekoliko komada ovdje darovanih i u Dalmaciji nabavljenih.”

Numizmatička zbirka je “osim Dietrićevih i Tkalčićevih novaca” dobila i veliki dar od Franje Račkoga. “Primilo se u dar 1503 bakrena novca, 296 srebrnih; uza to 19 bakrenih medalja (...).”¹¹⁶

Godine 1869. zbirke nisu napredovale kao prijašnje godine, a jedini predmeti vrijedni spomena pristigli u arheološki odjel Muzeja tijekom godine, po Ljubićevu mišljenju, jesu “dar g. Gjorgja Crnadaka od 10 lutaka kao početak etnografičke zbirke (...), onaj od bakrenih i zelenih predmeta g. Cvjetka Grubera; i onaj providnika u Sisku g. Jilka od različitih starinarskih predmeta ondje izkopanih. Glede novaca došlo je u dar 1 zlatan od žup. Činčeka, 194 srebrna, 658 bakrenih, 18 medalja, 20 banka. Ostalo je nezatno”.¹¹⁷

Što se tiče sređivanja zbirki, jedino je egipatska zbirka “pregledana, poredana i djelomice popisana poznatim egyptologom prof. H. Brugschom,¹¹⁸ koj se njom prigodom svojega u Zagrebu g. 1869. boravljenja zanimao i našao ju veoma znamenitom za prijatelje starina one nilske pokrajine”.¹¹⁹ Ostale zbirke još nisu sređene zbog “nestašice strukovnjačkih knjiga.” Naime, te je godine u Muzeju od stručnih djela koja su Ljubiću bila potrebna za klasificiranje i sređivanje zbirki postojalo samo “djelo o rimskih novciah Cohena, jošte neisplaćeno”.¹²⁰ Ljubić je te godine napravio i “Katalog zlatnih i konzularskih novaca”¹²¹ koji je “slavnoj akademiji podnešen na ugled”, a završavao je i pisanje svog djela o jugoslavenskoj numizmatici.¹²²

O popunjavanju zbirki tijekom 1870. Ljubić izvještava da je “predhistorička zbirka (...) dobila (...) znatni promak s nabavom od 19 komada iz gradjevine na Kolju u Robenhausenu, sabranih od poznatog starinara Messikomera”. Mada, drži Ljubić, sličnih

¹¹⁶ Detaljan popis svih kupljenih i darovanih predmeta nalazi se na kraju izvještaja.

¹¹⁷ AHAZU-R, 7/1870.

¹¹⁸ Heinrich Brugsch (1827.-1894.), njemački je egiptolog. Godine 1869. boravio je u Zagrebu u posjetu rođaku i tom prilikom je u Narodnom muzeju obrađivao i sistematizirao Kollerovu zbirku. Na temelju njegovih bilješki Ljubić je napravio prvi popis Kollerove zbirke koju je objavio u muzejskom *Viestniku* 1870. (I. Mirnik - I. Uranić, n. dj., str. 202).

¹¹⁹ AHAZU-R, 7/1870. i VNZM, str. 30.

¹²⁰ Radi se o djelu francuskog numizmatičara Henrija Cohena *Description générale des monnaies de la République romaine*.

¹²¹ Kada Ljubić bude sljedeće godine priredio prvi muzejski *Viestnik*, u njega će unijeti i katalog numizmatičke zbirke koja će obuhvatiti keltske i rimske novce, tako da je najvjerojatnije taj katalog dio toga velikog kataloga tamo objavljenog. Najpotpuniji katalog numizmatičke zbirke Muzeja nalazi se i u njegovu vrijednom *Popisu...* nastalom puno kasnije. To je *Popis arheološkoga odjela nar. zemalj. muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 1890.

¹²² AHAZU-R, 7/1870. O tom Ljubićevu djelu koje će biti tiskano tek 1875. godine pod naslovom *Opis jugoslavenskih novaca* vidi: S. Antoljak, n. dj., str. 68-69.

predmeta iz istog razdoblja ima i kod nas samo što ih tu "tudjinci pobiraju i u inozemstvo vuku" dok domaćim istraživačima nedostaje novca za znanstvena istraživanja.

"Miedenoj dobi doprinio uz ono što već imamo, nekoliko vele važnih komada naš poznati starinar Luka Ilić, (...) te i omladina bosanska u Djakovu jednu staru kacigu u Bosni izkopanu."

Grčka zbirka ni te godine nije napredovala te "jedva da" je "u zavodu i kojim neznatnim predmetom osim hvarskih natpisa zastupana." Ljubić je svjestan da Muzej ne može biti glavni zastupnik grčke arheologije ali treba biti "barem zastupateljem one staro-grčke izobrazbenosti, koja je njegovda na primorskih obalima naše zemlje i gdje kuda u nutri zvala."

Za 200 forinti nabavljena je zbirka mramornih spomenika pokojnog starinara V. Solitra iz Splita iskopanih u Solinu, i time je povećana rimska zbirka.

O zbirci starohrvatskih, staroslavenskih i kršćanskih spomenika Ljubić kaže da se nisu "jošte ni pomolile".¹²³

Kao i do sada, numizmatički odjel najbolje napreduje. On je po važnosti komada "puno dalje zabrazio (...) i to više nabavom nego po darovih." Najveći rast bilježi se na polju "jugoslavenske numizmatike", koja bi "morala postati za ovaj nar. zem. zavod najvažnijom zbirkom." Tu spada "30 jugosl. novaca nabavljenih u g. Stjep. II. Vrkovića, jedan darovan od tršćanskih rodoljuba, a jedan od Prof. Köröskénija iz Križevaca. Uza to dolazi još 9 medalja (tri velike srebrne od Bakarčića)..." Zbirka starogrčkih novaca dobila je "okolo 100 novih nabavljenih komada i nekoliko darovanih", a rimska "11 zlatnih, 161 srebrn i 555 bakrenih novaca."

Etnografski odsjek koji je prošle godine oformljen "ostao je zapušćen".¹²⁴

Poslovi sređivanja i popisivanja predmeta po zbirkama jednako su sporo napredovali kao i u prošlom razdoblju, i to uglavnom zbog istih razloga. Do sada je jedino bila uređena egipatska zbirka a sve ostale, osim numizmatike, "konstatirane su po Sabljarovih katalogih". Za te kataloge M. Sabljara koje je ovaj marljivo izrađivao za svog ravnjanja Muzejom, Ljubić će ipak naglasiti da su oni danas "neupotrebljivi", i to zbog toga što su neki predmeti nakon njegove smrti izmiješani, a i zbog nestručnosti jer je Sabljara pri uređivanju zbirci "sledio njeke svoje vlastite nazore, koje se nikako ne slažu sa današnjim razvitkom ove znanosti".¹²⁵

Najviše je napredovao u sređivanju numizmatičke zbirke gdje su sređeni i popisani "zlatni novci, celtiski, rimsko-konzularski, bugarski, srbski, i bosanski, dalmatinski srednjega vieka, dubrovački i mletački." Međutim, ostaju netaknuti bizantski, starogrčki i srednjovjekovni novci.¹²⁶

¹²³ AHAZU-R, 13/1871.

¹²⁴ Isto.

¹²⁵ VNZM, str.13.

¹²⁶ AHAZU-R, 13/1871.

Godine 1871. bilježi se veći napredak posebno u prapovijesnoj zbirci, zahvaljujući ponajviše ponovno pokrenutim znanstvenim putovanjima i iskopavanjima.¹²⁷

Sam će Ljubić o prapovijesnoj zbirci pisati da je "ove godine (...) ova struka arheološka uprav kao stvorena u našem muzeju i to sasvim s gledišta naše zemlje".¹²⁸ Naime, predmeti predhistoričke zbirke koji su do tada bili u Muzeju nisu nađeni na hrvatskom tlu već u Bobenhausenu. Ta se zbirka bogato popunila najviše nakon iskapanja koja je vodio sam Ljubić u Samatovcu kod Bizovca. "Velebrojni predmeti, proizvod ovogodišnjega izkapanja po podpisanomu izvedena, koji su (...) može se reći nov odsjek u našem zavodu, konačno rješavaju ono arheološko pitanje glede kamenitoga doba u našoj zemlji", piše Ljubić Akademiji.¹²⁹

Iste godine Ljubić je kopao i u Velikom Bukovcu odakle je donio u Muzej "šest kostura i mnogo raznoga nakita srebrnoga, miedenoga itd.", također iz prapovijesnoga doba. Egipatska zbirka dobila je te godine nekoliko predmeta iz starog Egipta od prof. Brugscha, koji je prije tu sređivao Kollerovu zbirku, dok se grčka zbirka nije povećala ni za jedan predmet.

Nekoliko darova stiglo je za rimsku zbirku; najveći je tzv. Severilin sarkofag nađen ispod župne crkve u Sisku, na čijem primjeru možemo vidjeti kako su se i oštećivali predmeti prilikom transporta do Muzeja. "Severilin sarkofag (...) poklonjen od preč. Königa župnika ondješnjega, bi izvozan skrbom gradskoga podnačelnika u voj. Sisku i muz. povjer. g. Sk. Bobeka cio do zagreb. kolodvora, odkuda u provozu do narod. doma nespretnošću ovdješnjega speditura veoma oštećen i razkomadan." Ostali darovi važni za rimsku zbirku jesu: četiri cigle s natpisima također od župnika Königa, dva votivna natpisa od K. Kočevara iz Siska i G. Bunika iz Osijeka, kipići božice Venus Urania "dar g. Malakovskoga župnika iriškoga učinjen posredovanjem preuzvišen. mecenata Strossmayera", posuda od srebra od osječkog magistrata, "ali sve svojom važnosti daleko nadmašuje nabavljena olovna tako zvana Trogirska pločica, spomenik jedini one vrsti u svijetu i glede napisanoga sadržaja i glede forme pisma, rimskoga kurzivnoga".¹³⁰

Srednjovjekovna zbirka "koja bi imala biti pravo zrcalo naše narodne prošlosti (...) je u svakom pogledu najslabije zaodienuta." Ipak je stiglo u Muzej nekoliko spomenika "podosta važnih": srebrna kutija s ikonama i ćirilicnim natpisom, dvije srebrne naušnice i šest gumbi te bakrena ploča dar I. Tkalčića.

Kao i svih godina do tada, numizmatička zbirka je najbolje napredovala. "Narodna numizmatika, koja nam je kao glavni cilj" najviše je dobila kupovanjem zbirke dubrovačkih, kotorskih i srpskih novaca od g. Zulića u Kotoru.¹³¹

¹²⁷ AHAZU-R, 21/1872.

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ AHAZU-R, 21/1872.

¹³⁰ Isto.

U izvještavanju o sređivanju zbirki Ljubić će taj put priznati da se neki predmeti ne mogu klasificirati čak i da Muzej nabavi potrebnu stručnu literaturu. Te predmete bi trebalo odnijeti na procjenu u Beč "navlastito ono okolo 20 rimskih bakrenih idola". Jedina zbirka za koju postoji stručna literatura pa se na njoj najviše i radi jest zbirka rimskih carskih novaca koja se klasificira pomoću Cohenovog djela. Drugi razlog zbog kojeg sređivanje zbirki ide sporo jest nedostatak vremena s obzirom na to da Ljubić sam obavlja sve poslove u tom odjelu. Žaleći se Akademiji na prezauzetost, on piše: "Nema možda dana, u kojem nije potpisani prisiljen pratiti strane posietnike (...) na razgledavanje muzeja, i tiem gubi neizmierno vrieme na radnju. (...) S druge strane pako jedan sami činovnik jedva da bi bio u stanju ono samo, što se kroz godinu darom ili kupnjom dobije, znanstveno popisati".¹³²

"Nepovoljno financijsko stanje muzealno, prouzročeno navlastito s nedostatkom dotacije i s izvanrednih troškova" razlog su, po Ljubićevu mišljenju, sporog napredovanja arheoloških zbirki 1872. godine.¹³³

Arheološke zbirke dobile su tek nekoliko predmeta. Najvažniji dobitak za rimsku zbirku je Apolonov kip koji je Ljubić odnio u Beč na renoviranje, popravljen je troškom Vlade i sada je "najdragocieniji spomenik" u Muzeju.¹³⁴ Egipatska je zbirka dobila tek jednu mumijinu ruku, dar Š. Brusine, dok je "predhistorička" dobila "fund" iz brončanog doba s iskopavanja kod Pakraca. Srednjovjekovna zbirka, osim tri buzdovana dobivena posredovanjem biskupa Strossmayera i nekoliko gumbi, ničim se više nije povećala. Jedino je numizmatička kao i dosad dobro napredovala dobivši više od 220 novčića.¹³⁵

Godine 1873. Ljubić je zadovoljniji popunjavanjem muzejskih zbirki. Među najvažnije predmete prapovijesne zbirke Ljubić ubraja mjedeni mač iz senjske okolice, dar F. Sabljaka, mjedeni čekić iz Mikloša dar Z. Kolarića, mamutov zub iz Šarengrada, dar I. Judikića, te "cielo sakrovište (vierojatno celtiskoga izvora) iskopanim u Garici kod Vrbnika na Krku (...) a sastoji u dva prosta ogromna zlatna okruga (208 karata) i mnogo raznih miedenih predmeta...".¹³⁶ Rimska zbirka dobila je te godine jako puno predmeta najviše s Hvara, iz okolice Bribira, Trogira i Osijeka. Ilirsko-liburnska zbirka povećala se te godine zemljanom posudom i s nekoliko zlatnih ulomaka s Hvara i jednom zemljanom posudom iz Solina, dok su srednjovjekovna i novovjekovna zbirka dobile zlatni lančić iz 14. st. iz Vinkovaca, veliki zlatni prsten iz Krapine iz Gajeve zbirke, osam bakrenih

¹³¹ Isto.

¹³² AHAZU-R, 21/1872.

¹³³ AHAZU-R, 63/1873.

¹³⁴ AHAZU-R, 43/1872. Dekret Vlade po kojemu se Ljubić šalje u Beč. Na renoviranju tog kipa radili su dr. Conze, profesor na bečkom sveučilištu i dr. König, profesor kiparstva u Austrijskom muzeju u Beču.

¹³⁵ AHAZU-R, 14/1873.

¹³⁶ AHAZU-R, 22/1874.

pečata, tri buzdovana, turski nož s natpisom, mač iz Branimirova vremena, jedan top, satničko odijelo od grofa Nugenta. Sama Vlada dala je kupiti za tu zbirku nekoliko komada oružja iz Gajeve zbirke, te mnogo oružja iz bečke oružane. Međutim, ovo vladino darivanje po Ljubićevu mišljenju "za nas nema ni ma koje vrijednosti."

Za popunjavanje grčke zbirke te se godine otvorila velika mogućnost. Naime, Muzeju je ponuđena zbirka starogrčkog posuđa za 2000 forinti, ali bit će nabavljena tek sljedeće godine.

Zbirka kamenih natpisa dobila je jedan starogrčki natpis, tri rimska nepotpuna natpisa i dvije opeke s Hvara, rimski natpis iz Siska od povjerenika Ilika te grobni natpis "Ane Kneginje Korbavske" od župnika iz Križevaca. Starosrpski nakit nabavljen preko prof. Stojana Novakovića i jedan crnogorski pojas pomak su u etnografskoj zbirci dok začetak obrtničkog odjela čine "dvie dvorane (...) zastriete sa ogromnom i dragocienom sbirkom Layevom kućne i umietne obrtnosti, te je liepe nade da će njegovom svojinom ostati skrbom navlastito Akad. predsjednika".¹³⁷

Zanimljivo je što će Ljubić nekoliko godina poslije reći o nabavi te obrtničke zbirke od trgovca S. Laya u Beču. "Smrtna kob ga dopade (muzej, T. L.) g. 1873. s nabavom tako zvane Layeve zbirke domaće obrtnine. Akademija je nabavi na račun muzeal. dotacije za 7000 for., osim ono 2000, koju Zem. Vlada pruži. Novci su uzeti od štedionice, kojoj je trebalo svake godine osim 1000 for. plaćati kamate, a pošto je muz. dotacija iznosila godišnje 1500 for., tako skoro sva dotacija trošila se na tu zbirku sve do god. 1879".¹³⁸ Moguće je da je Ljubić zbirku tada držao precijenjenom s obzirom na to da se s vremenom shvatilo da je umjesto te nabave moglo biti učinjeno više drugih korisnih stvari u Muzeju.

Za napredak zbirci 1874. Ljubić će reći da se "može (...) pravo nazvati gorostasana", a očituje se u nabavi velikih zbirci kao što su zbirka starogrčkog posuđa, već spomenuta Layeva obrtnička zbirka, zbirka bosanskih starina nabavljena od biskupa Strossmayera te predmeti nabavljeni kopanjem na Grobniku i na Krku.¹³⁹

Ljubić je imao glavnu ulogu u nabavi velike zbirke starogrčkog posuđa koja im se u Trstu nudila za 2000 forinti. Akademija ga je svojim dopisom uputila u Trst "da pod nekimi uvjeti sklopi pogodbu (...) u ime zemalj. muzeja s gosp. J. Balattiom starinarom u istom gradu i vlasnikom te zbirke." Glavni je Akademijin uvjet bio utvrđivanje autentičnosti zbirke.¹⁴⁰

O cijelom tom poslu tekla je i prepiska između Akademijina pokrovitelja biskupa Strossmayera i njezina predsjednika Račkog. Tako Rački o zbirci piše Strossmayeru 10.

¹³⁷ Isto.

¹³⁸ Koncept Ljubićeva dopisa vladi (AAM, kut. 34, fascikl: Prostorije muzeja).

¹³⁹ AHAZU-R, 39/1875.

¹⁴⁰ AHAZU-R, 69/1874.

travnja 1874.: "Imamo svjedočanstva za autenciju. Da nije sada kupljena, ne bi već u naše ruke dospjela, jer je breslavski muzej već ugovarao. Nekoliko posuda ima upravo prekrasnih".¹⁴¹ Za utvrđivanje autentičnosti Ljubić, za kojeg Rački piše da "nije tomu dosta vješt" što i on sam priznaje, konzultirao je dr. C. Kunza,¹⁴² ravnatelja tršćanskog muzeja i "druge vještake".¹⁴³ O samom financiranju zbirke Rački će još 10. ožujka pisati pokrovitelju da je Ljubić već prije nego je otišao u Trst "bojeći se da se ne otme (zbirka, T. L.) našem muzeju, izdao (...) pozive na imućnije patriote".¹⁴⁴ Ljubić će poslije sam analizirati društvenu strukturu "dobrotvora" koji su dali priloge za kupnju starogrčke zbirke: "Velikaši, u kojih se ipak za sada najviše uzdao, osim ono malo njih svakomu dobro poznatih dobrotvora, nisu mu ni odgovorili a kamoli išta poslali; najviše je i sada doprinio svećenički i srednji stališ".¹⁴⁵

O predmetima iskopanim na Grobniku, koji su smješteni u rimsku zbirku, Ljubić će reći da "akoprem isti predmeti siećaju na dvie kulture, rimsku i ondješnju narodnu za ono doba, nemože se ondje po raznolikosti dubljine u nalazenju predmeta suditi o raznom njihovom dobu, nego se ima držati, da su to ostanci dvaju naroda u isto doba tu živa a nalazećah se u raznom stupnju kulturnoga stanja".¹⁴⁶

Biskup Strossmayer dao je iz svoje bosanske zbirke predmete koji su obogatili različite zbirke. Tako je za srednjovjekovnu zbirku dao prilog od tri prstena s okom, za numizmatičku pet rimskih zlatnih novčića i tri srebrna talira, dva bakrena idola za rimsku zbirku, sedam srebrnih pečata za sfragističku, itd.¹⁴⁷

O popisivanju i katalogiziranju zbirki Ljubić će također zadovoljno pisati. "Katalogizirana su mjedena doba i završilo se popisivanje rimskih novaca po Cohenovom djelu. Layeva sbirka uredila se podpuno, a sbirka grčkog posudja popisana je u posebnom katalogu po koliko se za sada moglo. I rimske starine do malo dobiti će svoj katalog. Osim toga su popisane pomanje struke: kao sbirka bosanskih starina od Strossmayera, sbirka grobničkoga funda i td".¹⁴⁸

Što se tiče pomaka u popunjavanju zbirki 1875. godine, Ljubić izvještava da su se zbirke popunile najviše darovima jer da iskapanja nije bilo.¹⁴⁹

¹⁴¹ F. Šišić, *Korespondencija Rački - Strossmayer*, knj. I., Zagreb 1928., str. 300.

¹⁴² Carlo Kunz (1813.-1888.), austrijski je litograf i numizmatičar. Živio je i radio u Trstu. Od 1873. ravnatelj je Gradskog muzeja antike u Trstu (*Österreichisches Biographisches Lexicon 1815-1850*, vol. IV., Wien - Köln - Graz, 1969., str. 355).

¹⁴³ F. Šišić, n. dj., knj. I., str. 289.

¹⁴⁴ Isto.

¹⁴⁵ AHAZU-R, 39/1875.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Isto.

¹⁴⁸ Isto.

Prapovijesna zbirka dobila je čekić iz Kašine od I. Tkalčića, mjedeni srp od I. Kukuljevića, jednu kacigu iz Trogira te dvije sjekire, darove F. Kuhača i F. Gabrića. Egipatska zbirka dobila je tek jednu mumijicu, a grčka se nije popunila niti jednim predmetom. Rimska zbirka dobila je dva bakrena idola iz Salone, ruku idola iz Srijema od biskupa Strossmayera, dva mjedena poklopca, tri zemljane posude i Herkulov kip iz Osijeka, dar prof. Kordića, te dvije zlatne narukvice iz Salone nabavljene u Splitu. Najviše darova je numizmatičkoj zbirci dao biskup Strossmayer koji je "osim 400 for. poklonjenih za nabavu jedne velike zlatne spomenice Dušanove i četiri starosrbska zlatna novca (...), isti je biskup darovao 48 starosrbskih srebrnih novaca, 14 srebrnih bosanskih, 2 srebrna bugarska, 3 srebrna slavenska, i 11 srebrnih i 9 bakrenih dubrovačkih." I srednjovjekovna zbirka dobila je njegov dar: kositrenu posudu iz Srijema sa slikama što je ujedno i jedini poklon toj zbirci. L. Mrazović darovao je novovjekovnoj zbirci mač i pištolje. Četiri bakrena pečata i jedan zlatni prsten-pečat nabavljeni su iz Staroga Grada za sfragističku zbirku, a etnografička zbirka dobila je jedan ćilim iz Osijeka od P. Kolarića, izvezenu žensku košulju iz Bosne od V. Pečića, šumski naslonjač od šiblja od I. Daroga te jedan kineski brodić od I. Kukuljevića.

U uređenju muzejskih zbirki 1875. "pošlo se napred tako da su skoro sve (...) u njezi red dovedene, i po koliko su sredstva dopuščala katalogizirane".¹⁵⁰

VII.

Po muzejskim pravilima i knjižnica je bila dio arheološkog odjela pa je stoga direktno bila pod Ljubićevom kompetencijom.

O stanju muzejske knjižnice 1868. godine on piše da je još "sasvim neuredjena", te da se sam tijekom godine obraćao dva puta Akademiji "da opredieli jednoga pisara koi bi se (...) samo popisivanjem knjiga bavio." Međutim, bez obzira na nesređenost u nju su neprestano stizale nove knjige. Knjižnica se "nespominjav Kukuljevićeve sbirke sa knjigah i rukopisih prebogate (...) pomnožila (...) sa više od 200 komada, medju kojimi oni poslani u dar od slavne bečke c. k. Akademije znanosti..."¹⁵¹

Ni sljedeće godine knjižnica još neće biti preseljena u zgradu *Kasina* zbog nedostatka prostora, polica i ormara te "ostaje i nadalje u prizemnih prostorijah narodnog doma u hrpi, te se dnevice silno kviri." Njezino uređenje je, drži Ljubić, od važnosti ne samo za muzejsko osoblje "nego i za občinstvo i za učeću se mladež navlastito".¹⁵²

¹⁴⁹ AHAZU-R, 67/1876.

¹⁵⁰ Isto.

¹⁵¹ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁵² AHAZU-R, 7/1870.

Svoj plan uređenja knjižnice, a po kojemu se vidi da mu je bila namjera oformiti modernu stručnu knjižnicu, Ljubić je detaljno opisao u konceptu dopisa Akademiji u kojemu najviše naglašava potrebu izrade knjižničnog kataloga. To katalogiziranje, objašnjava Ljubić, moglo bi biti "trovrstno": "alfabetičko, po znanosti i realno ili sobstveno." "Alfabetičko je prvo i najpotrebitije, po njemu se točno raspoznaje prava imovina knjižničarska, jer nosi sobom postupni broj knjiga." Ceduljice u katalogu "morale bi biti točne i podpune" te bi trebale imati: "1) Prezime i ime autora, izdavatelja, prevoditelja itd. 2) Naslov knjige u podpunoj izvornoj formi, bez ikoje promjene (...). 3) Ime i prezime pisatelja koji bi što svoga dodao autorovu dielu (...). 4) Jedalo je dielo izvorno, ili izvadak iz drugoga, ili prevod, a u ovom slučaju iz koga jezika i pisca (...). 5) Koje je izdanje te jeli to pomnoženo, izpravljeno ili ne. 6) U koliko svezaka (se, T. L.) sastoji dielo 7) Mjesto tiskanja i godina, te ime tiskara ili izdavatelja 8) Format knjige, broj strana, imali tablica, slika, te jeli svezana ili ne. 9) U kom jeziku dielo je napisano – 10) Kojoj znanosti pripada".¹⁵³

Od stručne literature, potrebne za sređivanje zbirke u muzejskoj knjižnici Ljubić spominje 1869. samo Cohenovo djelo o numizmatici Rimskog Carstva *Description générale des monnaies de la République romaine*.¹⁵⁴ Godine 1870. nabavljen je i VII. svezak tog djela. Međutim, kako se u to doba spremao za sređivanje bizantskih i drugih skupina novca, nedostatak stručne literature bio mu je veliki problem. Izričito je naglašavao Akademiji nužnost nabave stručnih djela, što je teklo sporo zbog financijskih problema.¹⁵⁵

Također je molio da se dio od 1000 forinti donacije i dalje odvaja za nabavku stručnih časopisa: *Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappen-Kunde* iz Berlina, *Periodico di Numismatica e Sfragistica* iz Firence, *Numismatische Zeitschrift* iz Beča, te da se naruče još i novi časopisi: *Annali dell' Istituto di corrispondenza archeologica* iz Rima, *Numismatische Monatshefte* iz Beča i *Numismatischer Verkehr* iz Leipziga.¹⁵⁶ I poslije će Ljubić Akademiji predlagati čitave popise časopisa koji su mu bili potrebni.¹⁵⁷ On je na temelju stručne literature i časopisa nastojao srediti muzejske zbirke i tako podići Muzej na višu profesionalnu razinu.

Što se tiče nabave knjiga 1873. godine, i tu su se zbog nedostatka novca zategnuli odnosi Akademije i Ljubića. Naime, nakon Ljubićeve tužbe da su pristavi prirodoslovnih odjela dotaciju određenu za naručivanje knjiga bez njegova znanja potrošili samo na knjige za svoj odjel,¹⁵⁸ Akademija mu šalje konačno rješenje u vezi s nabavom knjiga za

¹⁵³ AAM, kut. 30, fascikla: Povijest muzeja.

¹⁵⁴ AHAZU-R, 7/1870.

¹⁵⁵ AHAZU-R, 13/1871.

¹⁵⁶ Isto.

¹⁵⁷ Popis časopisa koje Ljubić predlaže Akademiji (AHAZU-R, 334/1877.).

¹⁵⁸ Ljubićev dopis Akademiji (AHAZU-R, 177/1873.).

Muzej kojim se ubuduće želi izbjeći prekoračenje dotacije i sukobi među odjelima. Po tom rješenju "podielit će se ubuduće (...) godišnja dotacija medju odsjeke zemaljskoga muzeja. (...) Kod naručivanja znanstvenih djela imao bi se u ovom zavodu obzir uzeti samo na velika strukovna i na veće sbornike, (...) te priručne knjige sasma mimoići".¹⁵⁹

Jedna od njegovih molbi vezanih za muzejsku knjižnicu bila je i ona u kojoj traži da se od svih knjiga i časopisa tiskanih u zemlji po jedan primjerak pošalje toj knjižnici.¹⁶⁰ To mu, međutim, još dugo neće biti pozitivno riješeno.

Godine 1875., međutim, dogodile su se promjene u Muzeju u vezi s knjižnicom. Nju je naime preuzelo Sveučilište a Muzeju je ostala samo stručna knjižnica. Ljubić nije bio oduševljen tim promjenama. Kao i u svakoj situaciji u kojoj mu se činilo da se nešto želi oduzeti Muzeju, a što je teškom mukom stečeno, žestoko je branio sve što je vezano uz Muzej mada mu njegovo protivljenje i molbe gotovo nikada neće donijeti puno uspjeha.¹⁶¹

Tako je bilo i ovog puta. Ljubić je zahtjev sveučilišnog knjižničara za nekim knjigama iz muzejske knjižnice nazvao "odveć smiješnim" te je naglasio da su te knjige poklon Bečke carske akademije Muzeju a ne muzejskoj knjižnici.¹⁶² Nakon toga mu je Akademija naredila da mora predati knjige te da od sada smije imati u knjižnici samo knjige koje su mu potrebne za sređivanje arheoloških i prirodoslovnih zbirki jer je "muzejalna knjižnica kao takova prestala, pošto je prema dotičnoj ustanovi § 7 zakonskog članka od 5. siečnja 1874. (...) s knjižnicom obstojavše pravoslavne akademije spojena i ujedinjena u sveučilištnu knjižnicu (...)".¹⁶³

VIII.

Zanimljiv dio Ljubićevih izvještaja su i njegove primjedbe na muzejsko osoblje. Doznajemo tako neke podatke o službenicima Muzeja u njegovo doba, ali treba uzeti u

¹⁵⁹ AHAZU-R, 203/1873.

¹⁶⁰ AHAZU-R, 39/1875.

¹⁶¹ Takve situacije dogodile su se i Ljubiću poslije, 1878. i 1879./1880. U prvom slučaju radilo se o odvajanju prirodoslovnih odjela Muzeja i njihovom spajanju sa Sveučilištem gdje se Ljubić žestoko protivio oduzimanju prirodoslovnih zbirki (vidi: AAM, kut. 34, fascikl: Prostorije muzeja, koncept Ljubićeva dopisa vladi u vezi sa svim nepravilnostima učinjenim njemu i Muzeju tijekom Akademijine uprave, nedatiran, oko 1880. godine). U drugom slučaju radilo se o teškom sukobu s Isidorom Kršnjavijem i njegove želje za osnivanjem Obrtničkog muzeja pri čemu bi se Arheološkom muzeju oduzele neke zbirke. I Smičiklas je zabilježio da se Ljubić i u tom slučaju "borio (...) kao za majku svoju, da mu je ne odvuku dušmani" (T. Smičiklas, n. dj., str. 234). Cijeli slučaj s Kršnjavim rekonstruirao je dr. I. Mirnik preko članaka u *Obzoru* tijekom svibnja 1879. i preko Kršnjavijevih memoara (*Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knj. I, ured. I. Krtalić, Zagreb, 1986.). Vidi: I. Mirnik, Ljubić i Kršnjavi, *Naš museum*, str. 233-243.

¹⁶² Koncept Ljubićeva dopisa Akademiji (AAM, kut. 30, fascikl: Reservata).

¹⁶³ Dopis vlade Akademiji i dopis upućen Ljubiću (AHAZU-R, 261/1876). Taj je dopis važan i zbog toga jer je kod njegova koncepta priložen i "Popis knjiga koje se nalaze u muzejskoj biblioteci. Arheološkoga odjela" (AAM, kut. 30, fascikl: Povijest muzeja).

obzir da su ti podaci obojeni njegovim osobnim stavovima. Naime, uglavnom ih spominje u kontekstu nekih svojih žalbi i molbi Akademiji.

Nemar i neposluh službenika Ljubić će posebno naglašavati u razdoblju dok još nije službeno bio potvrđen za muzejskog čuvara. Na taj će način još više istaknuti potrebu za "pravim čuvarom" koji bi svojim autoritetom stao na kraj tom, po njemu, anarhičnom stanju u Muzeju.¹⁶⁴

Po njegovu pisanju možemo zaključiti da je osobni odnos većine osoblja Muzeja i Ljubića uglavnom bio zategnut, premda to neće utjecati na njegovu ocjenu njihova profesionalnog rada.

Pristav prirodoslovnog odjela Špiro Brusina primljen je u Muzej iste godine kad i Ljubić te je bio vrstan stručnjak na svom području, što mu ni Ljubić neće zanijekati.¹⁶⁵ Međutim, ono što Ljubića najviše smeta kod Brusine, kako vidimo već iz prvog njegova izvještaja Akademiji, jest nepoštivanje njegova autoriteta. "Gosp. Brusina šalje i prima bez ravnateljeva znanja muzealne predmete u i van austrijsko-ungarske države."

No, ne smeta Ljubića samo to. Brusina, naime "hoće da stupi pred svietom laživim naslovom, nazivajući se čuvarom (ništa manje) nar. Muzeja za naravnu poviest (Custode del Museo Nazionale di Storia Naturale) mećuć tako u nepriliku ovaj zem. nar. zavod, pošto, u što kao samostalan pozivlje muzealne organe od sl. akademije postavljene, da se na njega neposredno obrate, što s temelja ruši službeni red muzealni i sam ugled sl. Akademije i muz. Ravnateljstva".¹⁶⁶ Radilo se o Brusininu članku u zadarskim listu *Il Nazionale* od 5. prosinca 1868. u kojem je Brusina pisao o razvoju prirodnih znanosti kod nas i osnivanju Narodnog muzeja u Zagrebu. On se doista na kraju članka potpisuje titulom koju spominje Ljubić i nigdje u članku ne spominje njega kao stvarnoga muzejskog čuvara. Koliko je Ljubića više smetalo nepoštivanje službenih pravila od strane Brusine ili nepoštivanje njega kao autoriteta, ne zna se, ali u svakom slučaju, on traži od Akademije da ga strogo opomene. No, osim što se obraća Akademiji, Ljubić će to Brusinino lažno predstavljanje javno demantirati u istim novinama pismom poslanim redakciji tog lista: "La sottoscritta Direzione si trova obligata di dichiarare circa l' articolo inscritto nel #. 98 del 5 decem. a. e. del Nazionale colla data Zagabria 29 novembre 1868., sottoscritto: 'Spiridione Brusina custode del Museo Nazionale di Storia Naturale', che il sig. Brusina è paramente II. aggiunto presso questo nazionale istituto, il quale al presente è costituito di tre sezioni (...)"¹⁶⁷

¹⁶⁴ AHAZU-R, 7/1870.

¹⁶⁵ O životu i djelu ovog istaknutoga hrvatskog prirodoslovca vidi opširnije u zborniku radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu 80. obljetnice njegove smrti u Zadru 1991. Sva građa s tog skupa otisnuta je u *Zadarskoj reviji* (*Zadarska revija*, XL/1991., br. 4-5).

¹⁶⁶ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁶⁷ Ljubićevo pismo redakciji lista *Il nazionale* (AAM, kut. 32, fascikla: Korespondencija).

Brusinu i njegov prirodoslovni odjel Ljubić će “zbog neposluha” kritizirati i iduće godine. Taj se odjel tijekom godine prilično sredio jer “1000 for. (dobivenih od vlade, T. L.) i poveći dio paušala potrošilo se (...) na korist ovoga odsjeka.” Ljubić se žali Akademiji da je Brusina naručivao knjige koje mu i nisu bile baš nužne, a u ovo doba oskudice treba se “ograničiti jedino na one knjige, koje su mu od prike nužde za sustavno katalogiziranje predmeta (...) a ne težiti za one, koje se obširnim znanstvenim njihovim proučavanjem bave”.¹⁶⁸

Uza sve to, Ljubić mu spočitava što “stavlja se na političko polje (što je u službenom poslu strogo zabranjeno)”.¹⁶⁹ No, važno je ovdje istaknuti da Ljubić, bez obzira na zategnute odnose s Brusinom, ipak iskreno ocjenjuje njegov rad u Muzeju pišući Akademiji da je on “pohvale vrijedan”.¹⁷⁰

Ljubićeva kritika ne šteti ni *preparateura* za prirodoslovni odjel Eduarda Vormastinija, za kojeg kaže da “neodgovara ni najmanje svom zvanju bilo i ma s koga gledišta”.¹⁷¹

Ljubić se više puta žali na njega i na nered koji on i njegova obitelj, koja stanuje u zgradi Muzeja, izazivaju. Te Ljubićeve žalbe riješene su samo prijekorom upućenim Vormastiniju a zanimljive su utoliko što pokazuju i kakav je bio svakodnevni život u Muzeju. “...poslužnica Vormastinijeva baca na prosto iz vratih kućnih smrad u dvorište (...); u svako doba noći tuđjinci ulaze na posjet predstavljačice Vormastinice, i druge predstavljačice njezine najmiteljice Keslerovice,¹⁷² a ovu podpisani čuje iz svega njezina tuborna glasa pjevati i za samih akademičkih predavanja”.¹⁷³

Po Ljubićevu mišljenju Vormastini i njegova obitelj bili su opasni i za samu sigurnost Muzeja. Naime, on je sa svojom obitelji prilično neuredno živio u zgradi *Kasina* i zbog toga “je uprav čudo, da nije ona zgrada do sada praznula u zrak.” Vormastinijeva supruga, žali se Ljubić Akademiji, “već je višeputa u malo vriemena do skrajnosti razrovala kuhinju, a sve drži u groznom neredu. To je miesto često posvećeno noćnim pijankam, te valja reći, da samo božja ruka bdije nad onom zgradom”.¹⁷⁴

¹⁶⁸ AHAZU-R, 7/1870.

¹⁶⁹ AHAZU-R, 11/1869. Ova primjedba Ljubićeva odnosi se na isti Brusinin članak (*Il Nazionale*, 7/1868., br. 98). Taj se članak, međutim, isključivo bavi razvojem prirodnih znanosti u Hrvatskoj i Dalmaciji. Brusina izražava veliko žaljenje što je taj razvoj vrlo spor i što većina pronađenih stvari odlazi izvan zemlje. Pohvaljuje osnivanje Narodnog muzeja u Zagrebu te kritizira dalmatinsku vladu što ona neće napraviti nešto slično. Nadalje, poziva sve ugledne Dalmatince da svojim priložima pomognu razvoju te važne institucije “ch'è anche suo istituto”.

¹⁷⁰ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁷¹ Isto. Nepodopštine Vormastinija i njegove obitelji zadavat će glavobolju i Ljubiću i Brusini svih idućih godina te će on biti stalna tema njihovih izvještaja Akademiji.

¹⁷² Vormastini je sa svojom obitelji živio u muzejskoj zgradi, no on je još u podnajam dao sobu jednoj pjevačici zagrebačkog kazališta.

¹⁷³ AHAZU-R, 232/1869.

¹⁷⁴ Koncept Ljubićeva dopisa Akademiji od 15. rujna 1875. (AAM, kut. 34, fascikl: Prostori muzeja).

Međutim, Vormastini će sve do 1878. boraviti u zgradi *Kasina*, a tada je konačno udovoljeno molbama Brusine i Ljubića da se otpusti iz Muzeja.¹⁷⁵

Kako je ovo samo Ljubićevo viđenje, ne može se uzeti kao realno stanje muzejske svakodnevice. Ipak i Brusinine brojne žalbe na Vormastinija upućuju na to da Ljubić nije odviše pretjerivao.

Jedino podvornik Florijan Pećnjak dobiva njegovu pozitivnu ocjenu, on je primjer "revnosti i viernosti" te moli za njega službenu opravu što "bi se i dolikovalo dostojanstvu ovoga javnoga zavoda pred obćinstvom".¹⁷⁶ Tu molbu za nabavu službenih odora za muzejske podvornike Ljubić će ponavljati više puta, no vlada za to, bar u ovom razdoblju, nije našla potrebna sredstva.¹⁷⁷

Vešana uz osoblje je i Ljubićeva molba Akademiji da mu dodijeli bar jednog činovnika za arheološki odjel s obzirom na to da sam ne stigne obaviti sve poslove. Tu će on naglasiti svu težinu posla arheologa, govoreći pomalo s podcjenjivanjem o poslu prirodoslovca koji već ima pomoćnika. "Nije dosta za jednog arheologa, da zna samo spravivati i klasificirati predmete ko što za prirodoslovca; on mora da točno znade svu prošlost navlastito klasičku do najsitnijih stvari mitologičkih, te da na to samo utemelji važnost svojih predmeta. S druge strane i sama različitost predmeta za njihovo klasificiranje mnogo je zamašnija u prvom nego u drugom odsieku u samih arheologičkih negoli u prirodoslovnih znanosti; dosta za dokaz jedina ta arheologija, koja sama ima više pododsieka nego sve prirodoslovje, i gdje još u mnogom vlada duboka tamnost radi pomanjkanja poviestnih viesti i izvanskih karaktera. No negledajuć na to, u ovom Muzeju pristav arheologički ima pod sobom numismatiku i starine, diplomatičku t.j. listine i pečate, knjižnicu sa rukopisih i pinakoteku, a u zometu je i etnografička zem. sbirka, dočim prirodoslovni pristav sa pobočnikom svojim preparateurom samo prirodne. (...) Samo jedna numismatika, koja sada broji do 80000 komada već bi dala prvomu dosta rada za više godina do njezina puka sustavnoga klasificiranja, ali ne do njezina znanstvenoga razjasnjenja i istinskoga uvažanja, za koje bi se mnogo više zahtjevalo".¹⁷⁸

Ta njegova molba koja, kao ni sve ostale u kojima govori o potrebnim financijskim sredstvima, neće biti tako brzo riješena, ipak nam ostaje kao svjedočanstvo o Ljubićevu razmišljanju o zahtjevnom poslu arheologa.

Otprilike u to vrijeme kad je Ljubić tražio jednog pomoćnika za svoj odjel, primljeni su novi djelatnici u Muzej, no nijedan za arheološki odjel. Primanje novih djelatnika, dr. Gjüre Pilara kao drugog pristava u prirodoslovnom odjelu¹⁷⁹ i dr. Matije Smodeka kao

¹⁷⁵ Vladina odpusnica za Vormastinija (AHAZU-R, 35/1878.).

¹⁷⁶ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁷⁷ Odpis vlade Ljubiću (AHAZU-R, 3/1877.).

¹⁷⁸ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁷⁹ Akademijin dekret vladi o imenovanju dra Gj. Pilara muzejskim pristavom (AHAZU-R, 111/1870.).

knjižničara, osobito je ljutilo Ljubića zbog načina na koji je to provedeno. Akademija je primila Gj. Pilara "bez natječaja i nečuvši ravnatelja", i to je jako uvrijedilo Ljubića, a jednako tako, po njegovu mišljenju, "varkom oduze ona (Akademija, T. L.) muz. ravnatelju ključeve knjižnice, povieri je na svoju ruku Dru Smodeku".¹⁸⁰

Ipak, nakon višegodišnjih molbi 1876. godine ostvarilo se i zapošljavanje jednog pomoćnika u arheološkom odjelu. Ljubić u svom dopisu samo kratko javlja Akademiji da je imenovao "privremeno svojim pomoćnikom Danu Grubera".¹⁸¹ Nema podatka o eventualnom protivljenju tom činu od strane Akademije, ali nema niti potvrde za Grubera.

Osim stalnih zaposlenika, uz Muzej su vezani i muzejski povjerenici. Upravo u vrijeme kada Ljubić postaje muzejski čuvar Akademija svojim proglasom imenuje prve muzejske povjerenike koji su bili izravni kontakt Muzeja s terenom.¹⁸² Dopisujući se s najaktivnijim muzejskim povjerenicima, surađujući s njima po terenu, Ljubić je ostvario veliku korist jer je na taj način došao do brojnih predmeta za zbirke arheološkog odjela, ali se preko njih i upoznao s terenom i svim slučajno otkrivenim nalazima. On stoga neće propustiti izvijestiti Akademiju o njihovoj važnosti za povećanje muzejskih zbirki: "Narod je dakle upravo čudnih žrtava na oltar domovine položio, dielom je dokazao svoje plemenito srđce i svoju sposobnost za golema poduzetja; a nekogi barem od onih povierenika već su činom pokazali, da nisu jamačno ni truda ni žrtve po svom zvanju zaštedili. Medju ovimi dostojni su osobite uspomene gg. Mijat Stojanović u Zemunu, Ante Polić i kaptolski providnik Ilik u Sisku, Zak. Gruić u Mitrovici, O. Ivo Radić u Brodu, Dr Monti u Kninu, A. Simonić u Zadru".¹⁸³ I poslije će Ljubić iskazati veliku zahvalnost najvrednijim povjerenicima kao što su Antun Bogetić,¹⁸⁴ kapelan u Mitrovici, koji ga najčešće izvješćuje i šalje mu razne iskopane predmete iz Srijema, prof. Andrija Kordić iz Osijeka, Stjepan Basariček iz Virovitice, Vjekoslav Crvenko iz Risna i Buda Budisavljević iz Ogulina.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Koncept jednog kasnijeg dopisa Vladi u kojemu se žali na sve nepravilnosti Akademije učinjene prema njemu (AAM, kut. 34, fascikl: Prostorije muzeja).

¹⁸¹ AHAZU-R, 297/1876.

¹⁸² "Da pako prijatelji ovoga zavoda uzmognu lašnje svoje stvari doprinieti, jugoslavenska se akademija, uzdajuć se u njihovo rodoljublje, pobrinula za povjerenike narodnoga muzeja stanujuće u raznih priedjelih trojedne kraljevine." (Poziv iz Akademijina proglaša od 1. svibnja 1868., AHAZU-R, 109/1868.). Popis muzejskih povjerenika u periodu od 1868. do 1873. vidi u: A. Szabo, n. dj., str. 35, 39-40.

¹⁸³ AHAZU-R, 11/1869.

¹⁸⁴ Sačuvano je desetak Bogetićevih pisama upućenih Ljubiću, ali tri su iz ovog razdoblja. Bogetić, koji se amaterski bavio arheologijom, te i napisao raspravu "Sriemska archeologija", često je od Ljubića tražio savjete, objašnjenja oko nekih iskopanih predmeta, od kojih mu je veći dio poslao u Zagreb za Muzej. Sam Bogetić u pismu od 10. travnja 1875. o sebi kaže: "Kao pčela kupio sam marljivo starodrievnosti i nadpise." (AAM, kut. 32, fascikl: Korespondencija).

¹⁸⁵ AHAZU-R, 39/1875.

Njihove dopise objavljivat će i u *Viestniku*¹⁸⁶ te će posredovati kod Akademije u vezi s njihovim imenovanjem.¹⁸⁷

Osim s povjerenicima, Ljubić je kontaktirao i s drugim arheološkim radnicima u zemlji.¹⁸⁸ Tako je putovao na skupštinu arheološkog društva *Siscia*. S tim društvom Ljubić je surađivao već duže vrijeme. Kad je predsjednik tog istog društva Dragutin Jagić trebao po službenoj dužnosti biti preseljen u Križ, Ljubić je molio Akademiju da posreduje kod vlade da ga ostave u Sisku jer je on osnivač tog društva “te je njegovom dušom postao tako, da ako se on, barem dokle se ono društvo ne učvrsti i razvije, iz Siska odstrani, društvo bi namah propalo”.¹⁸⁹

IX.

Važan dio Ljubićeve aktivnosti vezane za Muzej je njegova istraživačka djelatnost, u koju prvenstveno spadaju stručna putovanja. Ona su se, pak, najvećim dijelom odnosila na antičke i prapovijesne lokalitete. Većina njegovih arheoloških istraživanja u tom razdoblju a pogotovo poslije, bila su velika novina u pojedinim arheološkom strukama pa ga s pravom, u tom smislu, današnji stručnjaci ubrajaju među pionire tih arheoloških grana u nas.¹⁹⁰

Ta se putovanja, međutim, nisu redovito provodila zbog financijskih problema, o čemu svjedoče brojne Ljubićeve žalbe Akademiji. Zanimljivo je Ljubićevo objašnjenje njihove svrhe. Ona su po njemu prilika “muz. osoblju da se svojom zemljom upoznade”, a od velike su važnosti i za muzejske zbirke “pošto se tako dolazi do znanja, što se gdje važnoga čuva, beru se spomenici (...), kupe se darovi i bodre se rodoljubi (...), u koji se može jeftinije se predmeti nabavljaju itd”.¹⁹¹ Osim nabavljanja predmeta za Muzej i kontakta sa povjerenicima, Ljubić je s većine putovanja donosio podatke koje bi potom objavio u svojim stručnim radovima.

Godine 1868. Ljubić je konačno uspio ishoditi sredstva za stručna putovanja u Sisak i Dalmaciju, o kojima su također sačuvani izvještaji koje je podnio Akademiji. U njima se

¹⁸⁶ Nekoliko dopisa prvih muzejskih povjerenika objavit će Ljubić već u prvom svesku muzejskog *Viestnika* (o tome vidi dalje u tekstu). U svim brojevima kasnijeg *Viestnika hrvatskoga arheološkoga društva* također će objavljivati njihove dopise.

¹⁸⁷ Vidi dalje u tekstu ispred bilješke 193.

¹⁸⁸ Ovdje spominjem samo sisačko Arheološko društvo *Siscia*. Kontakti Ljubića i splitskog arheološkog kruga okupljenog oko don Frane Bulića i časopisa *Bullettino di archeologia e storia patria* pokrenutog 1878. te *Kninskog starinarskog društva*, održavaju se intezivno od 80-ih godina.

¹⁸⁹ AHAZU-R, 42/1877.

¹⁹⁰ M. Zaninović, n. dj., str. 9 i N. Petrić, Počeci pretpovijesne arheologije u Hrvatskoj i Narodni muzej u Zagrebu, *Naš museum*, str. 93.

¹⁹¹ AHAZU-R, 13/1871.

opisuju lokaliteti, nalazi koji su tamo nađeni i nabavljeni za Muzej te darovi dobiveni preko tamošnjih povjerenika.

U Sisku je Ljubić najviše pažnje posvetio antičkim sarkofazima iskopanim u unutrašnjem dvorištu kolodvora, u dvorištu župne crkve te u "vojnom" Sisku.¹⁹²

U Dalmaciji je istražio teren između Neretve i Vrgorca ali "pošto ga je vrlo zanimalo to, da iznadje točno svu prugu rimske velike ceste, koja je spajala stari grad Neretvu i Solin, i kojoj srećno udje u trag u Vidu, zato (...) produljio je svoja iztraživanja na kopnu do rijeke Cetine, pa dalje do Solina, i tako pronašao podpuni pravac pomenute rimske ceste." Na tom se putovanju više puta sastao s muzejskim povjerenicima, a iskoristio je priliku da i sam predloži neke "rodoljube" Akademiji za muzejske povjerenike. "O domoljublju nekijh sam se je potpisani potpunoma osvjedočio; a za njeke pako bio je uvieren od takih muževa, za kojih se ne smije dvojiti, da bi išta drugo osim istine izrekli".¹⁹³

Godine 1871. Ljubić je kopao u Samatovcu kod Bizovca i Velikom Bukovcu. "Izkopavanjem u Samatovcu rješava se ono do danas dvojbeno pitanje: nalaze li se ili ne u našoj zemlji spomenici iz tako zvanoga Kamenitoga doba?" piše Ljubić Akademiji.¹⁹⁴ Važno je napomenuti da iskopavanja koja je Ljubić obavljao u Samatovcu spadaju među prva prapovijesna istraživanja u Hrvatskoj te da je predmetima sakupljenim na tom lokalitetu i na lokalitetu u Velikom Bukovcu zapravo oformljena prapovijesna zbirka u Narodnom muzeju u Zagrebu.¹⁹⁵

Među prva takva iskopavanja u nas spadaju i Ljubićeva kopanja u Garici kod Vrbnika na Krku koja je vodio 1873. godine, s kojih je također donio niz vrijednih predmeta za Muzej.¹⁹⁶

Godine 1874. Ljubić je provodio iskopavanja na Grobniku. Predmeti s tog iskopavanja smješteni su u rimsku zbirku.¹⁹⁷

Jedno od Ljubićevih stručnih putovanja bilo je i sudjelovanje na međunarodnoj prapovijesnoj izložbi održanoj 1876. u Budimpešti. Ljubić je u travnju 1876. preko Akademije dobio priopćenje od vlade da je "slavni odbor Peštanski za organiziranje VIII.

¹⁹² Ljubićev izvještaj o putu u Sisak (AHAZU-R, 93/1868.). Ljubić koristi izraz vojni Sisak zato što su do 1871. u današnjem Sisku postojala dva zasebna naselja: Stari Sisak (Kaptolski s Galdovom) i Novi Sisak (vojni s Capragom). Ona se 1871. sjedinjuju u jedan grad.

¹⁹³ Ljubićev izvještaj o putu po Dalmaciji (AHAZU-R, 220/1868.). Na kraju tog izvještaja nalazi se i popis povjerenika koje on predlaže. Treba napomenuti da je na temelju podataka skupljenih na tom putovanju nastala i Ljubićeva radnja "Arheološke crtice" objavljena u: *Rad JAZUI*, str. 164-173.

¹⁹⁴ AHAZU-R, 21/1872.

¹⁹⁵ O počecima prapovijesne arheologije kod nas i Ljubićevu udjelu u tome vidi: N. Petrić, n. dj., str. 93-98.

¹⁹⁶ AHAZU-R, 22/1874. O predmetima donešenim u Zagreb s tog lokaliteta vidi u tekstu ispred bilješke 136. Ta Ljubićeva istraživanja tumula u Garici na Krku spominje i: N. Petrić, n. dj., str. 96.

¹⁹⁷ AHAZU-R, 39/1875. O nalazima s tog lokaliteta vidi u tekstu ispred bilješke 146.

medjunarodnoga sastanka antropologa i arheologa, koj će se ove godine držati u Pešti od 4 do 11 rujna pozvao (...) ravnateljstvo neka sudjeluje na tom sastanku" te da sa sobom donese sve predmete prapovijesne i rimske zbirke Narodnog muzeja "koji su najvažniji za znanost ili umjetnost," zajedno s njihovim popisom.¹⁹⁸

U tu svrhu Ljubić je sastavio katalog za prapovijesnu zbirku: "Popis predmeta iz predhistoričke dobe u Narodnom muzeju u Zagrebu. U Zagrebu g. 1876. Sa četiri table", a koji će objaviti u *Viestniku* te godine.¹⁹⁹ O svom sudjelovanju na tom kongresu Ljubić će 23. studenog 1876. podnijeti opširan izvještaj Akademiji u kojemu će opravdati potrošena financijska sredstva, ali će izvjestiti i o znanstvenim raspravama koje su vodili najveći stručnjaci iz Europe i Amerike na sedam velikih sjednica tijekom kongresa.²⁰⁰

Nije ovdje zadatak baviti se stručnim arheološkim pitanjima o kojima se tamo raspravljalo i o kojima je Ljubić detaljno izvjestio Akademiju, nego ću se osvrnuti na Ljubićevo mišljenje o uspješnosti samog kongresa i zapaženosti njegove zbirke. Objašnjavajući korisnost takvog kongresa reći će da "mnogo se u sjednicah uzradilo i na korist dotične znanosti doprinjelo, te razvoj njezin promakao; nego za onako zamašna pitanja, kao što često na predhistoričkom polju dolaze, vrijeme je bilo odveć kratko, te se nje-ka jedva dotaknula, a mnoga ni napomenula."

Što se tiče naše zbirke, ona "niti po broju niti po važnosti za drugim nezaosta. Slike naših predmeta ukasile su albume skoro svih članova sastanka, koji su se takovim poslom zanimali; kao što se i opis naših predmeta brižljivo tražio." O svom prijemu u Pešti Ljubić će istaknuti da je kao "zastupatelj našega zemalj. muzeja na ovom sastanku uz svaku prigodu rado primljen i osobito odlikovan bio (...)"²⁰¹

¹⁹⁸ AHAZU-R, 162/1876.

¹⁹⁹ VNZM, knj. II., Zagreb 1876., str. 1-56. Taj je popis u to doba Ljubiću služio kao katalog za peštansku izložbu ali ga je poslije proširio pod naslovom: "Popis arheološkoga odjela nar. zemalj. muzeja. Odsjek I. Svezak I. Egipatska sbirka. - Predhistorička sbirka." Zagreb, 1889. O tom radu detaljnije vidi: T. Smičiklas, n. dj., str. 230.

²⁰⁰ Izvještaj je pisan pod datumom 23. studeni 1876. ali se u AHAZU nalazi u 1877. godini pod brojem 75/1877. Taj izvještaj objavljen je i u: *Rad JAZU XL.*, Zagreb 1877., str. 177-212. Zanimljivo je da će se na ovaj kongres Ljubić osvrnuti i 1884. godine člankom "O nepravilnosti naziva 'ugarski ili ugarsko-skandinavski skup' u dielbi predhistoričkih predmeta iz bakrene dobe" u: *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva*, god. VI., br. 1, Zagreb 1884., str. 1-14. U tom članku osvrnuo se na pokušaj stručnjaka da neposredno nakon velikoga peštanskog kongresa podijele predmete iz brončanog doba u određene skupine i da jednu od tih skupina nazovu "skup ugarski". On objašnjava zašto je takav naziv pogrešan s obzirom na to "da su Ugri (pravo Magjari) ne prije devetoga stoljeća posieli one zemlje, u kojih sada stanuju, te da su oni predmeti daleko prije od nekog drugog rabljeni i zakopani bili. (...) Da se ovomu skupu dade naziv, koj ga pravo ide, trebalo bi se uspeti jamačno do predhist. dob, te vidjeti koj je narod onda one zemlje držao. (...) Iliri su (...) u ono doba držali i Ugarsku, i Hrvatsku i Srbiju, (...) te se zato *ilirski* a ne *ugarski* ima zvati pomenuti *skup predhistorički*." Simptomatično je zašto se baš tada, osam godina od kongresa, u vrijeme žestokog protumađarskog pokreta i Khuenova dolaska u Hrvatsku osvrnuo na tu temu.

²⁰¹ Ovaj dio izvještaja s osobnim Ljubićevim mišljenjem dodan je na kraju izvještaja u: *Rad JAZU XL.*, Zagreb 1877., str. 211-212.

Ljubić je u to doba planirao još nekoliko stručnih putovanja ali mu ona, bar do kraja 1878., neće biti dopuštena. Na temelju dojava svojih povjerenika o nekim slučajnim nalazima prapovijesti i rimskih predmeta u Dubravi kod Križevaca, Virju kod Koprivnice, Osijeku i Tenji, te u Srijemu oko Rume, Ljubić je želio otići na teren i eventualno donijeti u Muzej neke od tih pronalazaka.²⁰² Akademija, međutim, nakon dopisa iz vlade nije te njegove molbe kao ni one za arheološka istraživanja u Bosni, još duže vrijeme pozitivno riješila, naglasivši mu u objašnjenju “kako se prije svega imade izraditi sustavna osnova, po kojoj bi se imala naša domovina kroz više godina (...) sustavno, znanstveno izpitati”, a osim toga, “za takovo iztraživanje ne dotječu znanje i sile jedinih činovnika muzealnih”.²⁰³

U Ljubićev znanstveni rad možemo ubrojiti i njegovo istraživanje i dopisivanje s najvećim svjetskim stručnjacima tog doba u vezi s pronalaskom Trogirske ploče.²⁰⁴ Taj rijetki spomenik rimske kurzivne minuskule iz 6. st. nađen je slučajno u trogirskoj okolini 1870. godine. Do Ljubića je ta pločica stigla preko muzejskog povjerenika Ante Katića. Da bi razjasnio taj vrijedan spomenik, Ljubić se pismom kojemu je priložio i fotografiju obratio dr. Detlefu Detlefsenu²⁰⁵ i Giovanniju Battisti de Rossiju.²⁰⁶ Ta pisma, objavljena u prvomu muzejskom *Viestniku*, ujedno su i svjedočanstvo Ljubićeve komunikacije s najeminentnijim stručnjacima svog vremena na području arheologije.

Dr. Detlefsen pisao je Ljubiću 23. listopada 1870. na talijanskom jeziku. Djelomično mu je pomogao u razješenju, datiravši ploču u 6. ili 7. stoljeće. Također mu objašnjava da to nije ništa drugo “che un exorcismo cristiano”. Osim toga, na temelju fotografija analizirao je djelomično tekst i jezik te pločice te ga je dalje uputio na G. B. de Rossija za kojeg je bio siguran da će imati “un grandissimo interesse di esso” i koji će možda moći popuniti ono što on nije uspio riješiti. Važno je i to da na kraju pisma Detlefsen poziva Ljubića na daljnju suradnju.²⁰⁷

²⁰² Ljubićev dopis Akademiji (AHAZU-R, 133/1878.).

²⁰³ Dopis vlade koji Akademija priopćuje Ljubiću (AHAZU-R, 112/1879.).

²⁰⁴ Trogirska ploča je olovna pločica najvjerojatnije s početka 6. st. Pripada skupini tzv. pločica sa zapisima protiv uroka (tabellae defixionum). Takve su se pločice bacale u arenu da bi se protivnik onesposobio, stavljale u bunare protiv zagađivanja vode, u polja itd. Specifičnost je Trogirske pločice što je kršćanskog sadržaja. (J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb, 1991., str. 47).

²⁰⁵ Detlef Detlefsen (1833.-1911.), njemački je povjesničar i arheolog iz Holsteina. U Rimu se bavio istraživanjem djela Plinija i Cezara. Po povratku iz Rima radio je kao profesor i ravnatelj gimnazije u Glückstadtu. Izdao je kritičko izdanje Plinijeva djela *Historia naturalis*. (*Deutsche Biographische Enzyklopädie*, vol. 2, München 1999., str. 500).

²⁰⁶ Giovanni Battista de Rossi (1822.-1894.), talijanski je arheolog i epigrafičar, osnivač starokršćanske arheologije kao znanstvene discipline. Sustavno je skupljao starokršćanske natpise, istraživao starokršćanske katakombe u Rimu i uredio lateranski muzej kršćanskih starina. Pokrenuo je časopis *Bullettino di archeologia christiana*. (*Opća enciklopedija Jugosl. leksikografskog zavoda*, vol. 2, Zagreb, 1977., str. 300).

²⁰⁷ VZNM, str. 148-150.

Ljubić je poslušao Detlefsenov savjet i da bi dobio još detaljniju analizu pločice pisao 7. prosinca 1870. G. B. de Rossiju u Rim šaljući i njemu fotografije i prijepis teksta pločice kako ga je pročitao Detlefsen.²⁰⁸ Odgovor de Rossija uslijedio je 5. veljače 1871. Na početku pisma on se ispričava Ljubiću što mu odgovara sa zakašnjenjem, a razlog tome je završavanje njegova *Bullettina* za 1870. godinu. Priznaje da se radi o zanimljivom a možda i jedinstvenom spomeniku svoje vrste. I on ističe kršćanski karakter ploče te je datira u 6. st., a daje i svoju verziju teksta pročitanoj s ploče koja se donekle razlikuje od Detlefsenove. Također poziva Ljubića na suradnju u svom *Bullettinu* i na razmjenu časopisa.²⁰⁹

Ljubićevi kontakti s inozemnim stručnjacima nastaviti će se i dalje, a posebno će se intenzivirati osamdesetih godina kada puno više istražuje i piše. Ljubić je preko te suradnje dobivao vrijedna stručna mišljenja i informacije pa je po uzoru na njih htio puno toga napraviti i za našu arheološku znanost.

Tako je dobio ideju o izdavanju rimskih i grčkih natpisa nađenih na teritoriju Trojedne kraljevine. Po uzoru na Mommsena i njegov *CIL* tražio je od Akademije sredstva za izdavanje takvoga sličnog djela, naglašujući da "nema valjda države na svijetu osim Rima i njegove okolice, koja (...) tako obiluje na pisanim navlastito grčko-rimskih spomenicima, koliko zemljište naše trojedne kraljevine; a nema opet valjda države lućem prosvjete ugrijane, koja nema knjige, u kojoj su takovi spomenici skupa sabrani i izdani".²¹⁰ Akademija je doista počela 1876. u svom *Radu* izdavati Ljubićeve popise latinskih i grčkih natpisa pod naslovom "Spicilegium Monumentorum archeologicorum in terris quas Slavi australes incolunt repertorum".²¹¹ Poslije će Ljubić, uređujući *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva* od 1879., posvetiti još niz radova toj temi.

U Muzeju je Ljubić u to vrijeme imao stručni posjet iz Beča. Zbog "arheološko – epigrafskih istraživanja", u Hrvatskoj su tada boravili studenti c. bečkog sveučilišta kojima su stavljene na raspolaganje stvari iz zagrebačkog Muzeja te Ljubićeva stručna pratnja.²¹²

Za svoj znanstveni rad dobio je i niz uglednih domaćih i stranih odlikovanja i počasti. Godine 1875. je dobio red talijanske krune i postao "Cavaliere dell'Ordine Equestre della Corona d'Italia", a dobio je i medalju za umjetnost i znanost od cara Franje Josipa I. Za svoje upravljanje Muzejom dva je puta dobio novčane nagrade od 100 i 80 forinti iz regnikolarne zaklade.²¹³ Društvo za jugoslavensku poviestnicu i starine uručilo mu je

²⁰⁸ Koncept tog pisma nalazi se u: AAM, kut. 32, fascikl: Korespondencija.

²⁰⁹ VNZM, str. 151-152.

²¹⁰ AHAZU-R, 62/1875.; T. Smičiklas, n. dj., 222-223

²¹¹ *Rad JAZU XXXIV.*, str. 1-28; *Rad JAZU XXXV.*, str. 29-74; *Rad JAZU XXXVI.*, str. 75-90; *Rad JAZU XXXVII.*, str. 91-100.

²¹² Dopis vlade Ljubiću (AHAZU-R, 237/1877.).

²¹³ Dopisi Kr. nam. vijeća Akademiji (AHAZU-R, 39/1869. i AHAZU-R, 46/1871.).

diplomu 1876., a iste godine postaje i dopisni član društva "Deputazione Veneta sopra gli studi di storia patria". Još 1869. srpsko učeno društvo imenovalo ga je svojim dopisnim članom, a 1878. postao je na Kukuljevićev prijedlog i član utemeljitelj Matice hrvatske.²¹⁴

X.

Velika novina za Muzej i arheološku znanost bilo je i pokretanje muzejskog organa. Kako ćemo vidjeti, *Viestnik Narodnog zemaljskog muzeja* zbog financijskih je razloga izašao samo dva puta, 1871. i 1876. godine, no i ta dva sveska su važna jer su oni preteča kasnijeg *Viestnika Hrvatskoga arheološkoga društva* koji gotovo kontinuirano izlazi do danas.

Izdavanjem *Viestnika* također se nastojalo biti u toku sa suvremenim trendovima, a istodobno edukativno djelovati na posjetitelje. Rački u svom dopisu vladi jasno ističe svrhu tog kataloga: "Po što je običaj te i drugi muzeji izdaju takove kataloge, koji služe i na ponos zemlji jer se njimi kazuje njihovo bogatstvo pred svietom; i na korist posjetnikom, jer se iz njih nauče poznavati što dolaze gledati..."²¹⁵

Akciju oko pokretanja *Viestnika* započeo je Ljubić već sredinom 1869. kad traži od Akademije da kod vlade isposluje potporu za izdavanje "kataloga sa zbirka muzealnim".²¹⁶ Akademija je odmah nakon toga uputila dopis vladi da omogući sredstva za katalog koji bi se izdavao jednom godišnje, a "u kojem bi bile popisane radnje muzealnog osoblja i (...) kao na primjer popis konzularnih novaca, koji se u muzeju nalaze".²¹⁷ Taj prijedlog vladi biti će pozitivno riješen sljedeće godine.

Već početkom 1871. u izvještaju za 1870. Ljubić sa zadovoljstvom konstatira da će *Viestnik Narodnog zemaljskog muzeja* "do malo dana bieli sviet ugledati".²¹⁸ Prepiska oko izdavanja *Viestnika* trajala je gotovo cijelu godinu. Vlada je najprije od Akademije tražila da otprilike naznači svotu potrebnu za troškove papira, tiskanja i uvezivanja, zbog toga "da se (...) u proračunu zaklade regnikolarne uzmogne osigurati trošak..."²¹⁹

Odgovor na to je Ljubić poslao Akademiji koja ga je, pak, uputila vladi i u njemu su dana sva objašnjenja u vezi s tim prvim muzejskim organom u nas. Što se tiče troška Ljubić će objasniti: "(...) imalo bi se za sada svake godine izdati jedan svezak toga znan-

²¹⁴ I. Pederin, n. dj., str. 116. Osim ovih nagrada, Ljubić je bio član i raznih stranih arheoloških društava i drugih stručnih institucija (član arheoloških društava u Bordeauxu, Beču, Odesi i Moskvi, dopisni član internacionalnoga antropološkog sastanka i član c. k. centralne komisije za sačuvanje starina u Beču). Vidi i: T. Smičiklas, n. dj., str. 234.

²¹⁵ AHAZU-R, 162/1869.

²¹⁶ AHAZU-R, 157/1869.

²¹⁷ AHAZU-R, 162/1869.

²¹⁸ AHAZU-R, 13/1871.

²¹⁹ AHAZU-R, 24/1870.

stvenoga kataloga. Taj svezak ne bi imao više od 15 araka (...) a pošto bi dosta bilo 400 istisaka od njega otiskati, zato štampani arak ne bi koštao više od 20 forinti. Tim načinom cijelo štampanje sveska stajalo bi 300 for. Nego ovakove književne radnje arkeol. i prirod. zahtjevaju svakako, da se uz tekst doda naslikani glavni predmeti, po riedkosti kojih se muzej odlikuje. Za takove slikane table moglo bi se opredieliti do 100 for. troška na godinu. Sav dakle trošak za svezak iznosio bi 400 for".²²⁰

S obzirom na sadržaj toga prvog *Viestnika* vidi se da on ipak nije bio zamišljen samo kao katalog. Naime, osim pregleda arheoloških i prirodoslovnih zbirki Muzeja tu bi se objavljivala i "izviešća činovnika putujućih u muz. poslu; darovi muzeju učinjeni; predmeti nabavljeni kroz godinu; viesti o privatnih zbirka po zemlji (...); naredbe tičuće se odnošaja muzeja napram obćinstvu, itd." Ravnatelj Muzeja bi bio ujedno i urednik *Viestnika* koji "slao bi se badava svim arkeolog. i prirodosl. društvom, a ova bi muzeju poslala svoja izdanja, koja bi obogatila našu muz. knjižnicu, a dao bi se još badava svim srednjim učenicim zavodom u zemlji, vrhov. zem. dostojanstvenikom crkv. i sviet., poglavito darovateljem i revnijim muz. povierenikom".²²¹

Konačno odobrenje vladina odsjeka za bogoštovlje i nastavu za tiskanje *Viestnika* stiglo je 12. svibnja 1870. s napomenom da trošak ne smije prelaziti 350 forinti.²²² Tiskanje je započelo u listopadu 1870. nakon što je Ljubić sklopio ugovor s tiskarom Albrechtom.²²³

Zanimljivo je vidjeti sadržajni izgled toga našega prvog muzejskog lista.

Na samom se početku nalazi već više puta spomenuti Ljubićev prikaz povijesti Narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu, u kojemu je uz povijesni razvoj Muzeja od ilirskog doba do svojeg vremena dao i ocjenu svojih prethodnika (3-16).²²⁴ Nakon toga donosi prijepis potvrde muzejskih pravila iz 1866. po kojima je Muzej ozakonjen od strane vladara, pravila Muzeja, i popis muzejskog osoblja (17-20). Slijedi također već spomenuti Akademijin proglas iz svibnja 1868. s popisom prvih povjerenika (21-25).

Tek nakon toga donosi prikaz zbirki arheološkog odjela u obliku kataloga. Prva opisana je Kollerova egipatska zbirka (29-54) s kratkim uvodom o njezinoj nabavi; potom slijedi zbirka starog novca koja je podijeljena na keltsku (55-59) i rimsku zbirku (60-146), koja se opet dijeli na tri skupine novaca: "asi težki i njihovi razdieli", "sreberni novac rimski nepoznati" i "rimski obiteljski novci". I keltska i rimska zbirka imaju kratki uvod.

Nakon opisa tih dviju zbirki koje su tad bile jedine sređene u Muzeju, kako se vidi po godišnjem izvještaju, Ljubić objavljuje kraću raspravu o čuvenoj Trogirskoj ploči (147-

²²⁰ AHAZU-R, 36/1870.

²²¹ Isto.

²²² AHAZU-R, 70/1870.

²²³ AHAZU-R, 188/1870.

²²⁴ O reakciji Lj. Vukotinovića na Ljubićevu povijest Muzeja vidi u tekstu ispred bilješke 84.

153). Tu je Ljubić u vezi s Trogirskom pločom objavio i prijepise pisama svjetskih stručnjaka dr. Detlefa Detlefsena i Giovannija Battiste de Rossija.

Uz tu raspravu je vezan i "Dometak k izjasnjenju trogirske olovne ploče" (228-230) u kojemu Ljubić donosi svoje dopune Detlefsenova i de Rossijeva transkripta teksta Trogirske ploče nakon što je sam ponovno proučio original.²²⁵ Na samom kraju nalazi se slika Trogirske ploče.

Zadnji dio *Viestnika* čine rubrike: "Dopisi muzejskih povjerenika i drugih prijatelja ovoga narodnoga zemaljskoga zavoda" (154-166), "Darovi prikazani nar. zem. muzeju od 1 siječnja 1870 do danas" (167-222), "Izviešće od slavne *jugoslavenske akademije* znanosti i umjetnosti kao upraviteljice nar. zem. muzeja podnešeno *vis. zem. vladi* o stanju istog zavoda za god 1870" (223-228) i "Razne vijesti" (230-233).

Muzejski povjerenici čiji su dopisi ovdje objavljeni su fra Stjepan Zlatović iz Danila kod Šibenika, prof. Zarija Grujić iz Mitrovice, Ante Katić iz Solina, Josip Ilik iz Siska i Antun Bogetić iz Đakova. Svi oni šalju predmete iskopane u njihovom kraju Ljubiću u Zagreb, objašnjavaju mu teren, mole ga za rasvjetljavanje raznih natpisa i predmeta i sl.

U rubrici "Darovi" prikazani su svi predmeti darovani za prirodoslovni i arheološki odjel zajedno s imenima darovatelja, a u Izvješću Akademijinu opisuje se stanje svih odjela ukratko na temelju izvještaja Ljubića i drugih muzejskih pristava.

"Razne vijesti" vrlo su kratke i najviše govore o dobivenim financijskim sredstvima za muzejski namještaj, za biblioteku, za povišenje plaće muzejskom osoblju, za prirodoslovna istraživanja, o nekim darovima te o cijelom postupku provedenom oko izdavanja toga prvog broja *Viestnika* itd.

Kakva je bila reakcija struke na ovaj prvi svezak *Viestnika*, prvoga našeg časopisa te vrste, vidimo iz jednoga kasnijeg Ljubićeva dopisa Akademiji: "Ovaj *Viestnik* ne samo je uzhićeno primljen bio u našoj zemlji, nego su ga hvalom obasuli i strani strukovnjaci." Ljubić donosi mišljenje iz uglednoga njemačkog numizmatičkog časopisa koje se odnosi na njegove popise rimskih i keltskih novaca u *Viestniku* a za koje se kaže "*sie sind genau, mit Angabe der neuesten Quellen beschrieben, wohl die erste numismatische Abhandlung vom wissenschaftlichen Werthe, die in Kroatische Sprache erschienen ist*".²²⁶

Tijekom 1871. Ljubić je morao Akademiji podnijeti izvještaj o *Viestniku*. Naime, u vezi s prodajom i dijeljenjem *Viestnika* došlo je do nesuglasica između njega i Akademije.

Akademija svojim dopisom od 6. travnja opominje Ljubića da *Viestnik* mora prodavati u knjižarama a ne sam po svojoj volji, i to po cijeni od 1 a ne 2 forinte.²²⁷ Muzealni odbor to javlja Ljubiću te dodaje "da bi se većma probudila volja u domaćeg općinstva

²²⁵ O Ljubićevoj prepisci s Detlefsenom i De Rossijem vidi u tekstu ispred bilješke 209.

²²⁶ AHAZU-R, 304/1876.

²²⁷ AHAZU-R, 61/1871.

za umnažanje raznih zbirki ovoga narod. zem. muzeja (...) da se nekojim najzaslužnijim po narod. muzej licem domaćim kao i gdje kojim inostranim zavodom muzealni *Viestnik* besplatno dade".²²⁸

Ljubić na to odgovara svojim izvještajem o *Viestniku* 13. travnja braneći se da mu je Akademija već prije prepustila "sve što spada na ovo izdanje". Osim toga, naglašava Ljubić, vlada je pružila potporu samo za "papir, tiskanje i broširanje a za pokriće ostalih troškova morao se skrbiti sam izdatelj". Stoga on, "smatrajuć da je ovlašćen njim (*Viestnikom*, T. L.) razpolagati po volji, umah odpravi ili izruči po jedan iztiskak svim onim osobam povjerenikom i zavodom, koje on sam označio bješe (...), a s druge strane nemajući s dovoljnoga uzroka nikakvoga povjerenja u knjižara Albrechta-Fiedlera, sam počeo prodavati *Viestnik* po 2 for. da s novcem, koi bi se s te prodaje izvadio, namiri ostale znatne troškove, koji su s ovim izdanjem skupčani bili. Velikim zem. dostojanstvenikom, muz. odboru akademičkom, muz. činovnikom i odličnijim darovateljem muzeja nije pristojno bilo pružiti u dar broširani istiskak, te je potpisani za njih dao 50 istiskaka svezati celovito ili dielomice u platnu, dva u koži, a njekoje i s pozlatom. Tiskanje Trogirske ploče nosilo je sa sobom trošak za dotičnu fotografiju, koja se poslala na strukovnjake (...). Uza to bar njekoji sastavci *Viestnika* kao znanstvene radnje a ne puki imenici, izradjeni uz veliki trud i van uredovnoga doba, zaslužuju bar ma koju nagradu, kao što i korektura." Što se tiče cijene, on je uvjeren "da još danas *Viestnik* malo će naći njegovatelja u zemlji, više u inozemstvu i same novosti radi, zato stavi mu cieniu od 2 for."

Na kraju svojih objašnjenja Ljubić još moli Akademiju da mu dopusti da i dalje slobodno raspolaže *Viestnikom* te prilaže popis od 110 osoba i institucija kojima je besplatno poslao *Viestnik*, 4 osobe kojima je prodao i još 23 osobe i institucije kojima ga tek namjerava besplatno poslati.²²⁹

Zanimljivo je vidjeti tko su osobe i institucije kojima je Ljubić odlučio poslati *Viestnik*. Na prvome je mjestu vladar koji je primio primjerak u zlatu uvezan za svoju knjižnicu, a o čijem primitku svjedoči i vladin dopis Ljubiću.²³⁰ Zatim slijede ministri, savjetnici i ban, a potom predsjednik Akademije, članovi muzejskog odbora, biskupi i nadbiskupi, vrh. zapovjednik Vojne krajine, pa načelnici većih gradova u zemlji, više škole i gimnazije, akademije, muzeji, instituti, arhivi i knjižnice po Europi te razna učena društva, domaći i strani stručnjaci i znanstvenici, neki povjerenici, stručni časopisi domaći i strani, ali i dnevne novine i književni listovi.²³¹

Na temelju izvora ne može se utvrditi da je ovaj Ljubićev neposluh bio povod za prestanak izlaženja *Viestnika*. U svakom slučaju, financiranje sljedećega sveska mučit će

²²⁸ Isto.

²²⁹ AHAZU-R, 63/1871.

²³⁰ AHAZU-R, 84/1871.

²³¹ AHAZU-R, 63/1871.

Ljubića idućih pet godina. Na kraju će ga ipak izdati, kako ćemo vidjeti, 1876., ali bez potpore vlade.

U vezi s nastavkom izdavanja drugoga sveska muzejskog *Viestnika* Ljubić će 1874. godine ponovno krenuti u akciju. Podnosi molbu Akademiji, s obzirom na to da mu rješenje o tome nije stiglo već tri godine. Moli Akademiju da od vlade zatraži 450 forinti za tiskanje drugoga sveska. Dodatni poticaj dao mu je i egiptolog dr. Leo Reinisch,²³² profesor s Bečkog sveučilišta koji je godinu prije posjetio zagrebački Muzej te ga upozorio “neka se čim prije lati izdanja onih riedkosti navlastito koje bi bezdvojbena veliki utisak u znanstvenom svijetu probudile”.²³³ Ljubić će tu navesti usporedbu s Mađarima čija vlada “tisuće i tisuće troši na izdavanje i kataloga i drugih sbirka peštanskoga muzeja”.²³⁴ Nažalost, sve to neće mu pomoći jer pozitivan odgovor od vlade neće stići.

No, kako je već prošlo pet godina od izlaska prvog sveska *Viestnika*, Ljubić je odlučio i bez vladine potpore izdati i drugi svezak *Viestnika Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu*, o čemu izvješćuje Akademiju 24. studenog 1876. I tu je Ljubić naglasio da *Viestnik* “nije prosti katalog” te da “on cilja daleko više; trudi se da dopre do hrama znanosti, i da tu zastupa što bolje svoj rad”. Osim toga, kao i kod prvog sveska, naglasit će potrebu besplatnog dijeljenja *Viestnika* povjerenicima i “ostalim dobrotvorima” kako bi se zauzvat besplatno dobili darovi za Muzej.²³⁵

Ovaj drugi svezak drugačiji je od prvoga po tome što se sastoji samo od tri rada a nema, kao u prvom, nikakvih drugih vijesti, dopisa povjerenika, dodatnih rasprava i sl.²³⁶ Razlog tome je najvjerojatnije nedostatak financijskih sredstava budući da vlada taj put nije doznačila sredstva za tiskanje, već je svaki od ta tri rada tiskan iz različitog fonda.

Prvi rad je već spomenuti “Popis predmeta iz predhistoričke dobe u Nar. zem. muz. u Zagrebu”²³⁷ (1-56) na hrvatskom jeziku, u kojemu je potpuno prikazana prapovijesna zbirka Muzeja s četiri table. Popis je podijeljen po periodima od kojih svaki ima svoje podgrupe: “kamenito doba” (“kremenjače”, “predmeti iz jelenovoga roga i orudja od kosti” i “predmeti od pečenice”), “bakreno doba” (“bakreno oružje”, “kućne sprave” i “uresi”) i “gvozdeno doba”. Kod svih popisanih predmeta navodi se opis, mjesto nalas-

²³² Leo Reinisch (1832.-1919.), austrijski je egiptolog i afrikanist. Predavao je egiptologiju te je bio dekan i rektor na Bečkom sveučilištu (*Österreichisches Biographisches Lexicon 1815-1950*, vol. IX., Wien, 1984., str. 50).

²³³ AHAZU-R, 27/1874.

²³⁴ AHAZU-R, 39/1875.

²³⁵ AHAZU-R, 304/1876.

²³⁶ Ovaj muzejski *Viestnik* iz 1876. vrlo je rijedak. Uspjelo nam je pronaći samo jedan primjerak u knjižnici Arheološkog muzeja ali i to je fotokopija iz Ljubljanskog muzeja (na pečatu je otisnuto: *Krainisches Landesmuseum*...). Iz ovog *Viestnika* sačuvani su radovi u obliku separata u knjižnici HAZU i Sveučilišnoj i nacionalnoj knjižnici u Zagrebu.

²³⁷ U ovom svesku *Viestnika* stranice nisu numerirane po redu, od početka do kraja, nego je svaki prilog otisnut zasebno kao svešćić i tako numeriran.

ka i ime pronalazača. Taj rad je nastao za potrebe peštanskog kongresa te je i tiskan troškom vlade u tu svrhu.

Drugi rad je na latinskom jeziku predstavljena zbirka grčkih i rimskih natpisa Narodnog muzeja u Zagrebu, "Inscriptiones quae Zagrabiae in Museo nationali asservantur" (1-77). Popis je podijeljen na dvije velike grupe natpisa: "inscriptiones latinae" ("in lapide", "in tegulis", "in lucernis", "in clypeis", "in laminis", "in fibulis gemmisve") i "inscriptiones graecae" ("in lapide", "in tegulis", "in laminis"). I kod latinskih i kod grčkih natpisa ukratko su navedeni podaci o mjestu nalaska, o pronalazaču i onome tko ih je pročitao te mjestu izdanja ako su već objavljeni. Za financiranje tog dijela Ljubić kaže da je "otiskan iz Rada dozvolom sl. Jugosl. Akademije sa malim troškom, koj će se namiriti iz muz. dotacije".²³⁸

Treći rad financiralo je Vrhovno vojno zapovjedništvo za Krajinu u Zagrebu. To je rad na njemačkom jeziku, "Der Fund römischer Goldmünzen aus dem ersten Jahrhunderte der Kaiserzeit in Semlin gemacht"²³⁹ (1-29).

Ovo je ujedno bio i posljednji svezak toga muzejskog organa jer se za daljnje izlaženje neće uspjeti pronaći nikakva sredstva. Nakon tri godine ponovno će Ljubić početi s uređivanjem tog časopisa, ali ovaj put to će biti *Viestnik hrvatskoga arkeološkoga društva*.

XI.

Ne smije se zaboraviti da je cijelo vrijeme svoga ravnanja Muzejom Ljubić paralelno pisao historijske i arheološke rasprave i samostalna djela, te neumorno radio na izdavanju izvorne građe neprocjenjive vrijednosti za našu srednjovjekovnu i ranonovovjekovnu povijest.²⁴⁰ Ipak, treba ovdje istaknuti mišljenje njegova biografa koji kaže da je Ljubić kao muzejski pristav, čuvar, a potom i ravnatelj "bio svome muzeju fanatično odan" te je cijelo to vrijeme "živio u muzeju i za muzej".²⁴¹

Glavni njegov cilj bio je oformiti i urediti Muzej u skladu sa svim suvremenim dostignućima muzejske struke. Već samim njegovim izborom podignuta je razina stručnosti u Muzeju zato jer je za razliku od svojih prethodnika imao određeno stručno obrazovanje.

²³⁸ Taj njegov rad objavljen je u: *Rad JAZU XXXIV.*, str. 1-28 i *Rad JAZU XXXV.*, str. 29-74 pod naslovom "Spicilegium Monumentorum archeologicorum in terris quas Slavi australes incolunt repertorum". O cijelom tom "projektu" izdavanja rimskih i grčkih natpisa vidi u tekstu ispred bilješke 211.

²³⁹ Taj rad na hrvatskom jeziku objavljen je i u Akademijinu Radu pod naslovom "Skrovište rimskih carskih novaca u zlatu iz prvoga stoljeća otkriveno u Zemunu 16. prosinca 1875." (*Rad JAZU XXXVI.*, str. 177-200). Više o njemu vidi: T. Smičiklas, n. dj., str. 219-220.

²⁴⁰ Toj njegovoj djelatnosti ovdje nismo posvetili posebnu pažnju samo zbog toga jer to nije bila tema ovog rada. S obzirom na to da je to iznimno važna i opsežna tema, tako zaslužuje i više znanstvenih rasprava.

²⁴¹ T. Smičiklas, n. dj., str. 232 i 234.

Međutim, kako smo vidjeli, znatne su prepreke stajale Ljubiću na putu u ostvarenju toga njegova nauma.

Ljubićevo djelovanje najvećim je dijelom bilo ograničeno skromnim financijskim sredstvima. Njegove zamisli o sređivanju muzejskih zbirki "prema zakonima struke", provedbi stručnih putovanja, nabavljanju stručne literature i časopisa, izdavanju muzejskog organa i druge, upravo zbog financija realizirale su se samo djelomično. Unatoč tome što je Muzej, za razliku od prethodnog vremena bio "zemaljski zavod" pa ga je, prema tome, morala financirati država, dotacija je bila nedovoljna za sve muzejske potrebe. Popunjavanje i kupnja pojedinih muzejskih zbirki još je velikim dijelom ovisila o darovima i dobrovoljnim priložima.

No, osim problema financijske prirode, treba priznati da je Ljubićevo stručnost ipak ponekad znala zakazati, što je i sam otvoreno priznavao te je tražio pomoć kod većih stručnjaka. Nedostatak stručne literature također je bio jedan od problema.

Osim stručnih stvari, Ljubić je kao upravitelj Muzeja vodio brigu i o nizu svakodnevnih, na prvi pogled minornih, ali ipak važnih stvari koje su potrebne za funkcioniranje takve institucije. Svojim brojnim molbama upućenim Akademiji i vladi trudio se ostvariti te nužne "sitnice" potrebne Muzeju. Odbijanje je shvaćao samo kao daljnji poticaj za još upornije nastojanje za muzejsku stvar.

Kao rezultat njegova djelovanja muzejske zbirke su u usporedbi s prethodnim razdobljem postale znatno veće i bogatije, posebno prapovijesna i numizmatička zbirka. Ljubić je posredovao u kupnji tada najvećih muzejskih zbirki, a kontinuiranom agitacijom preko svojih povjerenika i preko svog organa poticao je javnost na darivanje predmeta i knjiga Narodnom muzeju.

Nabavom ormara i dijela stručne literature i časopisa provedeno je sređivanje zbirki, ali ono nije završeno zbog spomenutih poteškoća. Napravljeni su i prvi stručni popisi pojedinih zbirki. Osim toga, Ljubić je izdao i dva sveska muzejskog *Viestnika* (1871. i 1876.), što je prvi časopis te vrste u nas. Dotad na području Trojedne kraljevine nije bilo niti muzejskog organa, a ni stručnog arheološkog časopisa.²⁴²

Koliko su mu mogućnosti dopuštale, odlazio je i na stručna putovanja od kojih su neka bila pionirske radnje u pojedinim arheološkim strukama kod nas.

Nakon takvih početaka, Muzej je pod Ljubićevom upravom u osamdesetim godinama još bolje napredovao. Ljubić će, nakon umirovljenja, ostaviti solidne temelje svom nasljedniku Josipu Brunšmidu,²⁴³ za čijeg će ravnateljstva Arheološki muzej postati upravo onakva institucija kakvu je želio Ljubić.

²⁴² Dvadesetak godina prije pokrenut je *Arkiv* (1852.-1875.), časopis *Društva za jugoslavensku poviestnicu i starine*, no u njemu su se objavljivale najviše teme s područja povijesti i književnosti te su samo ponegdje dotaknute arheološke teme.

²⁴³ Kratko vrijeme nakon Ljubićeva umirovljenja 1892. godine, Muzejom je upravljao prof. Mato Gršković, no već 1893. postavljen je za muzejskog kustosa a zatim i ravnatelja dr. Josip Brunšmid, koji se smatra utemeljiteljem moderne arheologije u Banskoj Hrvatskoj.

Tihana Luetić

Šime Ljubić as Director of the National Museum in Zagreb from 1867 to 1878

Summary

Šime Ljubić was the first curator of the National Museum in Zagreb after this institution became a *zemaljski zavod* (an institution financed and overseen by the state) and given for administration to the Yugoslav Academy of Sciences and Arts in 1867.

In keeping with attitudes towards sciences at that time general, Ljubić, trained as an historian and archaeologist, tried to transform the Museum in an institution which would be in accordance with all contemporary achievements of these disciplines. His work, complementing and ordering the collections in the archaeological department of the Museum, obtaining and purchasing scholarly literature, scholarly and field-trips, editing the first official serial publication of the Museum, and making contacts with the most eminent experts in the field of archaeology of that time, shows that – in spite of financial problems – Ljubić succeeded in making a certain breakthrough in the Museum, particularly with regard to the previous period, when the Museum was used only as an educational institution for raising the “national self-consciousness.”

In 1878, according to the new law for museums, Ljubić became the first director of the newly established archaeological museum responsible exclusively to the government. From that time onwards, his activity became even greater, and thus the Museum advanced even more during that period. Thus, Ljubić left to his successor, Josip Brunšmid, solid foundations for future development of that institution.

All Ljubić's activity in this article is reconstructed on the basis of the official correspondence between Ljubić, the Academy, and the government.

Key words: Šime Ljubić, National Museum, archaeology, cultural history, the nineteenth century